

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra občanské výchovy a filosofie

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Filosofické pojetí přírody v dílech renesančních myslitelů
Philosophical Conception of Nature in the Works of Renaissance Thinkers

Lenka Fialová

Vedoucí práce: doc. PhDr. Naděžda Pelcová, CSc.
Studijní program: Specializace v pedagogice (B7507)
Studijní obor: Český jazyk se zaměřením na vzdělávání – Základy společenských věd se zaměřením na vzdělávání (B Čj-ZSV)

2021

Čestné prohlášení

Odevzdáním této bakalářské práce na téma Filosofické pojetí přírody v dílech renesančních myslitelů potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucí práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze 16. dubna 2021

Poděkování

Zde bych ráda vyjádřila své díky doc. PhDr. Naděždě Pelcové, CSc. Za její ochotu, vynaložené úsilí, odborné vedení a rady, bez kterých by tato bakalářská práce nemohla vzniknout.

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce na téma filosofické pojetí přírody v dílech renesančních myslitelů se zaměřuje na pojetí přírody filosofů Mikuláše Kusánského, Giordana Bruna a Francise Bacona.

První část práce je uvedením do doby renesance a do toho, jaké umístění měla v tomto období mystika a magie. Další tři části se postupně věnují jednotlivým autorům, u kterých je vždy nejprve stručně popsán jejich život a filosofický přístup a následovně i jejich konkrétní teze, jako je například pojetí Boha, univerza, pohybu atd.

Cílem této práce je komparace jejich pojetí přírody pomocí primární i sekundární literatury a vysledování odlišných typů přístupu k přírodě a vědě. Autoři byli zvoleni záměrně, aby bylo možno nastínit odlišná pojetí přírody od mystických až po exaktně vědní.

KLÍČOVÁ SLOVA

Mikuláš Kusánský, Giordano Bruno, Francis Bacon, mystika, magie, příroda, pohyb, prostor, univerzum, nekonečno, experiment

ABSTRACT

This bachelor's thesis on the topic of the philosophical conception of nature in the works of Renaissance thinkers focuses on the conception of the nature of the philosophers Mikuláš Kusánský, Giordano Bruno and Francis Bacon.

The first part of the work is an introduction to the Renaissance and to the position of mysticism and magic in this period. The next three parts are gradually devoted to individual authors, for whom their life and philosophical approach are always briefly described first, followed by their specific theses, such as the concept of God, universe, movement, etc.

The aim of this work is to compare their conception of nature using primary and secondary literature and to trace different types of approach to nature and science.

The authors were chosen deliberately in order to outline different conceptions of nature from mystical to exactly scientific.

KEYWORDS

Mikuláš Kusánský, Giordano Bruno, Francis Bacon, mysticism, magic, nature, motion, space, universe, infinity, experiment

Obsah

Úvod	7
1. Filosofie v době renesance.....	9
1.1. Renaissance a mystika	12
1.2. Renaissance a přírodní magie (magia naturalis)	13
2. Mikuláš Kusánský	14
2.1. Život.....	14
2.2. Kusánovo myšlení.....	16
2.3. Kusánovo pojetí Boha	17
2.4. Kusánova kosmologie.....	17
2.4.1. Kusánovo pojetí univerza.....	18
2.4.2. Kusánovo pojetí pohybu	20
2.4.3. Kusánovy podmínky Země	21
3. Giordano Bruno	23
3.1. Život a dílo	23
3.2. Brunovo myšlení.....	25
3.3. Brunovo pojetí Boha	26
3.4. Bruno a magie	27
3.4.1. O moci znaků.....	27
3.4.2. O dvojitým pohybu věcí a přitažlivosti.....	28
3.4.3. Vliv démonů	29
3.4.4. Druhy pout	29
3.5. Brunova kosmologie.....	30
3.5.1. Brunovo pojetí univerza.....	31
4. Francis Bacon.....	34
4.1. Život.....	34
4.2. Baconova filozofie	35
4.2.1. Výklad přírody v Novém Organon.....	35
4.2.2. Filozofie praktické vědy	37
4.2.2.1. Idoly	37
4.2.2.2. Induktivní metoda zkoumání.....	39
4.2.2.3. Objevení forem.....	39
4.2.3. Nová Atlantida	40
4.3. Baconovo pojetí Boha	41

Závěr	42
Seznam použité literatury	45

Úvod

Jako téma této bakalářské práce jsem si vybrala pojetí přírody z pohledu renesančních filosofů Mikuláše Kusánského, Giordana Bruna a Francise Bacona, jejímž cílem je tato různá pojetí a přístupy pomocí primární i sekundární literatury porovnat. Cílem práce je také vysledovat jejich odlišné typy myšlení, filosofie a přístupu k vědě. Autoři jsou zvoleni záměrně tak, aby bylo možno ukázat odlišná pojetí přírody na počátku novověku od mystických myslitelů, které v této práci zastupuje Mikuláš Kusánský a Giordano Bruno, až po exaktně vědní přístup, jehož zástupcem je zde zvolen Francis Bacon.

Ještě před samotnými interpretacemi pojetí přírody jednotlivých myslitelů a jejich komparací představím, v čem je období renesance tak významné a jiné oproti středověku, co je pro něj z hlediska filosofie příznačné a co všechno ovlivnilo mentalistický obrat od středověku včetně kulturně dějinných aspektů. Nastíním i to, co v tomto období představovala německá mystika a jaké místo měla v této době přírodní magie.

Prvním myslitelem, kterým se budu zabývat, je přední renesanční filosof, teolog, přírodovědec, astronom, matematik a politik Mikuláš Kusánský (Nicolaus Cusanus) žijící v 15. stol., který je považován za jednoho z nejvýznamnějších průkopníků moderního myšlení pokládajícího základy dialekticko-relacionistického modelu pojetí skutečnosti.¹ Mimo to byl i významný a vlivný církevní hodnostář přicházející do styku s církevními velmoži a členy kardinálského sboru. Nezaložil ale žádnou teologickou ani filosofickou školu a neměl své žáky. Přesto jeho úvahy o Bohu, o vesmíru a člověku v budoucnosti inspirovaly další myslitele, a napomáhaly k překonání tradičního středověkého pojetí univerza a postavení člověka v něm. V 16. století měl vliv na některé významné učence a filosofy jako např. Koperníka (mnohými byl dokonce považován za jeho předchůdce) nebo Bruna, ale již v 17. století se na něj začalo postupně zapomínat. Zpět do povědomí ho vyzvedli až ve 20. století historikové filosofie Karl Jaspers a Heinrich Rombach,

¹ FLOSS, Pavel. Mikuláš Kusánský: život a dílo. Praha: Vyšehrad, 1977. s.9

který tvrdí, že je Kusánský zakladatelem nového typu ontologie, vytvářejícího filosofické základy pro vznik exaktních matematických přírodních věd.²

Giordano Bruno, italský renesanční filosof a myslitel, potom na Kusánského velmi úzce navázal a rozvíjel jeho teorie o nekonečném vesmíru a umístění Země a Slunce. Na rozdíl od Kusána ale za své myšlení tvrdě zaplatil, jelikož byl za něj římskou inkvizicí upálen.

Posledním renesančním myslitelem, kterým se bude tato práce zabývat, je Francis Bacon, anglický filosof, státník a významný představitel empirické filosofie, mající nesporné zásluhy o moderní přírodní vědy, který se pomocí pozorování přírody a induktivní metody snažil uspořádat veškeré vědy a vytyčit jim cíle, které má každá z nich uskutečnit.³

² MIKULÁŠ. *Mikuláš Kusánský: život a dílo renesančního filosofa, matematika a politika*. Přeložil Jan PATOČKA, přeložil Karel FLOSS, přeložil Jan SOKOL. Praha: Vyšehrad, 2001. Reflexe. s. 23, 24

³ HALADA, Jan. *Osudy moudrých: průvodce evropským myšlením*. Vydání sedmé, doplněné a rozšířené, v Euromedia Group druhé. Praha: Knižní klub, 2018. Universum (Knižní klub). s. 189

1. Filosofie v době renesance

Období renesance, rozvíjející se přibližně od 14. století⁴ a vrcholící v 17. století⁵, je pro filozofii příznačné svou kritikou scholastiky a její nauky o poznání, uvolňováním prostoru pro racionální myšlení ale i mysticismus, aristotelismus a platonismus, dále změnou kultury a významným myšlenkovým obratem od středověku k novověku.

Vzniká nový koncept člověka jakožto myslícího subjektu. Novověký člověk se chápe naprosto odlišně. Ne jako ten, kdo je na půdě kosmického dění, ale stylizuje se do pozice tzv. Archimédova bodu, takže jako by byl schopen vystoupit ze své pozice a podívat se na svět s odstupem. Člověk se tedy stylizuje do role objektivního diváka. „*Renesance znovu objevuje člověka-jedince jako pozemskou bytost, s ryze světskými a praktickými problémy: vzniká i renesanční individualismus, tak typický pro kulturu a umění této epochy.*“⁶ A právě toto osvobození jedince z tradičních vazeb a přeorientování filosofie od transcendentních cílů k imanentním, je základním prvkem pro následující kulturní vývoj.⁷

Předzvěsti onoho myšlenkového obratu byly ale patrné již v období pozdní scholastiky, neboť již v této době vznikají požadavky na důkladnější studium starých jazyků a na znovuobjevení antiky a jejích dávných odkazů, čímž se vyznačuje nejstarší renesanční období tzv. humanismus.⁸ Humanisté považují antiku na rozdíl od středověku za vrcholné období. Její dávné odkazy podle nich odkrývaly pro renesanci nové vzory a ideály. Kladou důraz na člověka tedy na humánní nikoliv teologickou stránku, na jeho rozum, spojení s přírodou a nezavrhují tělesnost. Někteří ale zacházeli až tak daleko, že stavěli na piedestal Sokrata.⁹ Všechno toto mělo na proces obratu od středověku

⁴ HALADA, Jan. *Osudy moudrých: průvodce evropským myšlením*. Vydání sedmé, doplněné a rozšířené, v Euromedia Group druhé. Praha: Knižní klub, 2018. Universum (Knižní klub). s. 76

⁵ RÖD, Wolfgang. *Novověká filosofie*. Přeložil Jindřich KARÁSEK. Praha: Oikoymenh, 2001. Dějiny filosofie (OIKOYMENH). s. 9

⁶ Tamtéž. s. 76, 77

⁷ STÖRIG, Hans Joachim. *Malé dějiny filozofie*. Praha: Zvon, 1991. s. 204

⁸ Tamtéž.

⁹ HALADA, Jan. *Osudy moudrých: průvodce evropským myšlením*. Vydání sedmé, doplněné a rozšířené, v Euromedia Group druhé. Praha: Knižní klub, 2018. Universum (Knižní klub). s. 77, 78

k novověku zásadní vliv, ale nelze opomíjet celkově kulturně dějinná hlediska této epochy.¹⁰

Jako jedno z nejdůležitějších hledisek je nutné uvést tehdejší vynálezy a objevy, jako byl kompas, střelný prach a knihtisk, díky nimž se Evropa může rozvíjet. Jednak dobývá nová území, která nabízí nové suroviny, ale také je konečně možné i snadněji (díky knihtisku) šířit myšlenky a hodnoty. Střelný prach navíc kromě dobývání území ovlivnil i sociální strukturu obyvatelstva evropských národů, jelikož silně otřásá doposud vládnoucím postavením rytířů, kteří začínají být v tuto chvíli zbytečně nákladní, protože v boji mohli být díky střelným zbraním efektivnější i lidé bez dlouhodobého výcviku. Vliv na úpadek postavení rytířstva měl ale i další důležitý aspekt přechodného období, a to rozvoj hospodářství a s ním vzrůst postavení měšťanstva. Docházelo k politickým a ekonomickým převratům. Dovozy ze zámoří totiž přinášely do zemí drahé kovy, čímž se vytvářely nové možnosti v oblasti obchodu a výroby. Celkově se začala zvyšovat životní úroveň a pracovní síly, původně vázané na zemědělství, se započaly čteně přesouvat k řemeslu a obchodu, takže počalo upadat převážně zemědělské uspořádání středověku a nesvobodný feudální systém společnosti.¹¹ Ekonomika nebyla již posuzována mravními a náboženskými měřítky ale vlastními hospodářskými kritérii. Prosazuje se i moderní pojetí jednotného státu. Některá města se stala centry nové světské kultury a vůbec poprvé měli na duchovní život vliv i obyčejní lidé. O společenském postavení již nerozhoduje rod a původ ale výkon. Tato svoboda s sebou ale zároveň přináší i větší nejistotu, protože na rozdíl od feudálního uspořádání se v tržní společnosti při selhání jednotlivce ze společnosti vyřazuje.¹²

Dalším významným hlediskem bylo nové vědění o přírodě a oproštění gnoseologie od náboženských vlivů. Již Roger Bacon, přející si, aby věda i filozofie stavěla pouze na bezprostřední zkušenosti a pozorování přírody, a každou jinou autoritu odmítala,¹³ svými revolučními myšlenkami otřásá základy scholastické nauky. Věda je nyní oproštěna od náboženských dogmat. Martin Luther přichází se stanoviskem, že se mají slovo a rozum

¹⁰ Tamtéž.

¹¹ STÖRIG, Hans Joachim. *Malé dějiny filozofie*. Praha: Zvon, 1991. s. 205

¹² RÖD, Wolfgang. *Novověká filozofie*. Přeložil Jindřich KARÁSEK. Praha: Oikoymenh, 2001. *Dějiny filozofie (OIKOYMENH)*. s. 9, 12

¹³ STÖRIG, Hans Joachim. *Malé dějiny filozofie*. Praha: Zvon, 1991. str. 204

a teologie a filozofie co nejmoudřeji odlišovat.¹⁴ Mezi vědou a vírou dochází k striktnímu odlišení a vytváří se svobodný prostor, kde se může věda rozvíjet nezávisle nebo v rozporu s teologií.¹⁵

Rozvíjí se moderní západní přírodověda. Probíhá rozvoj fyziky a astronomie, Mikuláš Koperník přichází s myšlenkou o heliocentrickém uspořádání vesmíru, na nějž pak navazuje i Kepler, který je přesvědčen, že se celý vesmír řídí jednotnou zákonitostí a oproti řecké vědě vidí přírodu jako zcela jednotnou a rozdíly v ní jen jako kvantitativní a formuje tak matematický ideál poznání. Galileo Galilei pak Keplerovy principy definoval a aplikoval ještě důsledněji a vytvořil především základy mechaniky. Experimentoval s volným pádem a vyvodil obecné otázky pohybu. Nově kvantitativně orientovaný pohled na vědu oproti minulosti je viditelný již při odlišném tázání se při experimentu s volným pádem. Neptá se už totiž jako Aristoteles, proč tělesa padají, ale jak padají, a aby to zjistil, rozkládá jednotlivě proces pádu na měřitelné faktory. Nevysvětluje tedy proces v jeho podstatě, ale exaktně popisuje průběh. Tato změna uvedla do pohybu celou lavinu exaktního poznávání a ovládání přírody.¹⁶

Svémi základy otřásá i kosmologie, jelikož upadá její tradiční pojetí jakožto konečného celku rozděleného na dokonalý sublunární a dokonalejší supralunární svět. Moderní kosmologie ztotožňuje fyzikální prostor s prostorem eukleidovské geometrie a dospívá k myšlence o homogenitě a nekonečnosti fyzikálního prostoru a k tomu, že je nemožné, aby byla Země středem vesmíru. Čili mění se z geocentrické na heliocentrickou. Myšlenka nekonečna ale nastoluje otázku, zda je tedy i hmota dělitelná do nekonečna, což by z logiky věci měla být pravda, přesto se ale v této době prosazuje atomistický způsob myšlení.¹⁷

¹⁴ STÖRIG, Hans Joachim. *Malé dějiny filozofie*. Praha: Zvon, 1991. str. 208

¹⁵ RÖD, Wolfgang. *Novověká filosofie*. Přeložil Jindřich KARÁSEK. Praha: Oikoymenh, 2001. Dějiny filosofie (OIKOYMENH). s. 12

¹⁶ STÖRIG, Hans Joachim. *Malé dějiny filozofie*. Praha: Zvon, 1991. s. 206

¹⁷ RÖD, Wolfgang. *Novověká filosofie*. Přeložil Jindřich KARÁSEK. Praha: Oikoymenh, 2001. Dějiny filosofie (OIKOYMENH). s. 16, 17

1.1. Renesance a mystika

Dle učení mystiky naše smysly doplňuje smysl pro ducha. Tento smysl užívali lidé od doby svého vzniku a vše velké na světě, co zaručuje trvání lidstva, bylo objeveno tímto smyslem. Věci jsou kompletně poznány, pokud na nich nezbyvá nic, co by se tímto způsobem znovuzrodilo v duchu. Každá věc se tak stává součástí duchovní skutečnosti, která sdílí osud sebepoznání, pokud je správně uchopena vnitřním smyslem. Každý z nás oplývá vnitřní zkušeností, a pokud si k ní logikou nezavřeme cestu, dojdeme k uznání bytosti, která v nás panuje a spojuje se světem. Ten, kdo využívá vnitřní zkušenost tak objeví to, čeho při využívání smyslů není možno. Vně člověka září světlo, které nejenom že pomáhá se sebepoznáním, ale i je schopno osvětlit veškerou skutečnost, jelikož sebepoznání je základ pro poznání světa.¹⁸

Ve smyslu duchovního postoje není mystika nijak časově vázána, jelikož prostupuje v podstatě všechny dějinné epochy od Indů, Řeků až po novověk i doby pozdější. Jeden z nejdůležitějších proudů mystiky, a to mystika německá, navazuje na vrcholnou scholastiku.¹⁹ Byla založena mistrem Eckhartem, nejvýznamnější osobností mezi mystiky středověku. Pokračoval v ní Jindřich Sus a svým učením právě i Mikuláš Kusánský, jemuž se bude tato práce více věnovat. Německá mystika přichází s novým pojetím přírody. Není chápána jako machina, ale jako žijící organismus – univerzum, fungující jako jednotný celek. „...nebyla chápána jako „nižší“ svět, nad nímž se vrší světy vyšší – svět nebeských těles, a nakonec duchovní sféra, nebe a říše boží. Ve světě a v člověku není božské obsaženo jen v malé míře, není oslabováno hmotou, ale svět i člověk je plnokrevným obrazem boha – a to i co do nekonečnosti (Mikuláš Kusánský)“²⁰

Mystika tedy umožnila myslitelům vykládat fyzikální a přírodní zákonitosti pomocí spirituálních jevů.

¹⁸ STEINER, Rudolf. *Mystika na úsvitu novodobého duchovního života a její vztah k modernímu světovému názoru*. Praha: Grada, 2009. Brány poznání. s. 14-16

¹⁹ STÖRIG, Hans Joachim. *Malé dějiny filozofie*. Praha: Zvon, 1991. s. 199

²⁰ FLOSS, Pavel. *Proměny vědění*. Praha: Mladá fronta, 1987. Prameny (Mladá fronta). s. 223

1.2. Renesance a přírodní magie (magia naturalis)

Pro tuto práci neopomenutelnou součástí renesančního období je bezesporu i magie, konkrétně magie přírodní nazývaná i jako *magia naturalis*. V dobách renesance, pro kterou bylo typické, že se navrácí k ideálu všestranného člověka, který oceňuje všechny své stránky a touží vše zkoumat, zkoušet a využít pro své potřeby,²¹ bylo totiž k magii stejně jako k alchymii přistupováno jako k běžnému, dovolenému a uznávanému postupu při poznávání světa a při snaze člověka ovládnout nejmocnější skryté síly přírody, a to včetně těch nadpřirozených. Patřila mezi přední renesanční vědy. Pracovali s ní jak mágové jako Ficinus, Pico della Mirandola, Agrippa atd. (jimiž byl inspirován i Giordano Bruno, který se magii věnuje ve svém díle *Magie, pouta a dialog renesančního filosofa*), tak i lékaři. Lidé, kteří se vyznali v magii, se dovedli díky svým schopnostem spojit s přírodním děním na rozdíl od středověku, kdy byl na místo aktéra ovlivňujícího přírodní i nebeské síly člověk spíše jen divákem božích zázraků a pouze božím služebníkem.²² Záleželo ale na tom, k jakým cílům byla magie používána. Od *magie naturalis* – magie přirozené/bílé, která je užitečná a prospívá zdraví, se totiž odlišovala ještě magie černá, která uctívala démony a která tajné přírodní síly využívala k cílům, které byly člověku vnuknuty ďáblem. Tato magie byla v rozporu přirozeného řádu chtěného Bohem a lidé ji provozující byli pronásledováni a mučeni za čarodějnictví.²³

²¹ CAVENDISH, Richard. *Dějiny magie*. Praha: Odeon, 1994. s. 103

²² YATES, Frances Amelia. *Giordano Bruno a hermetická tradice*. V Praze: Vyšehrad, 2009. Dějiny idejí. s.153

²³ FLOSS, Pavel. *Proměny vědění*. Praha: Mladá fronta, 1987. Prameny (Mladá fronta). s. 241

2. Mikuláš Kusánský

2.1. Život

Narodil se roku 1401 ve městě Kues v dnešním Porýní-Falc v Německu. Jeho původní jméno znělo Mikuláš Chrypffs (Krebs). Ačkoliv to bylo prosperující zemědělsky založené malebné městečko s vysokou kulturní úrovní, Mikulášovy vztahy s otcem už tak ideální nebyly, dokonce až tak, že si nechtěl nechat ani jeho jméno a své příjmení si nechal změnit právě podle onoho rodného města na Kusánus – Kusánský. Jeho otec byl totiž zámožný podnikatel, vinař a loďář stejně jako všichni ostatní Krebsové, a pro svého syna si představoval totožnou budoucnost. Mikuláš se chtěl ale místo toho věnovat knihám a studiu, což bylo pro otce nepřijatelné, kvůli čemuž již ve svých 12 letech odešel Mikuláš z domova. Odešel na hrad rodiny Manderscheidů, kde vzniklo jeho přátelství se synem pána hradu, Ulrichem, se kterým později odjel do Nizozemí na dva roky studovat Deventerskou školu řízenou řádem *Fratres vitae communis* (Bratři společného života), kde byla vyučována a duchovně vedena měšťanská mládež. Jeho pobyt v Deventeru ovlivnil jeho budoucí rozhodnutí obrátit se k veřejně sociálně duchovnímu apoštolátu ve prospěch pozdvižení obyvatelstva, jelikož se zde inspiroval sociálně duchovním hnutím podníceným v Čechách tzv. *devotio moderna*.²⁴ Toto hnutí, ovlivněno především středověkým mystikem mistrem Eckhartem, kladlo důraz na individuální vztah k Bohu. Mistr Eckhart měl na Kusánův život velmi významný vliv.²⁵

Další studium započal Kusánský v roce 1416 na univerzitě v Heidelbergu, která ale nesplnila jeho očekávání, a tak po krátké době odešel studovat do Itálie do Padova. V Heidelbergu se ale stihl seznámit se středověkým nominalismem a s jeho skepsí vůči metafyzice vrcholné scholastiky.²⁶ V Padově se přihlásil ke studiu práv, ačkoliv se zajímal spíše o filosofii, teologii a přírodní vědy. Na konci studia docházel na přednášky matematiky, kde navázal významné přátelství s Pavlem Toscanellim, což byl známý matematik a geograf. V Padově se seznámil i s Guillianem Cesarinim, budoucím kardinálem a papežským legátem. Byl vůdčí osobností Basilejského sněmu a organizoval

²⁴ FLOSS, Pavel. *Mikuláš Kusánský: život a dílo*. Praha: Vyšehrad, 1977. s. 24, 25

²⁵ NEUBAUER, Zdeněk. *O čem je věda?: (De possess - o duchovním bytí Božím)*. [Praha]: Malvern, 2009. str. 7

²⁶ Tamtéž.

křížové výpravy proti husitům. Kusánskému pomohl orientovat se ve světové a církevní politice a později s ním byl členem basilejského sněmu.²⁷

K právům, které vystudoval, měl špatný vztah, což podpořila i jeho prohra v první právní při v Mohuči. Raději se tedy věnoval filosofii, teologii, politické a církevní kariéře. Byl duchovním v ženském klášteře v Oberweselu, působil v Altrichu a na dómském úřadě v Trieru. Později se mu ale naskytla mnohem lepší kariérní příležitost, a to místo děkana kostela svatého Floriána v Koblenzi. V Kolíně se pod vedením Heimerika van den Velda věnoval své milované filosofii a seznámil se s novoplatónskou tradicí. Později se stal sekretářem kardinála Orsiniho.²⁸

S Cesarinim se zúčastnil basilejského koncilu zahájeném v roce 1431, na němž se odehrávalo vyjednávání s husity. V druhé polovině čtyřicátých let pak přijal účast v papežském poselství do Cařihradu. Oboje ho zásadně ovlivnilo v jeho smýšlení a politickém obzoru. Při cestě navíc navštívil Byzanci, kde se seznamuje s východní církví a východní křesťanskou teologií. Roku 1437 ukončil své členství v basilejském koncilu a pokračoval v práci pro papeže a v diplomatické dráze. Snažil se smířit znepřátelené strany koncil a kurie, východní a západní církve, císaře a Řím. Roku 1438 se po návratu z Byzance účastní koncilu ve Ferrare a roku 1439 ve Florencii, konající se kvůli domluvě na pomoci východní církvi proti Turkům. Seznámil se zde s byzantským novoplatonikem Gemisthem Plethonem a kardinálem Bessarionem.²⁹

Ve čtyřicátých letech se rozbíhá jeho politická činnost. Jako papežský zmocněnec se účastnil říšských sněmů. Za své zásluhy byl potom povýšen na kardinála a později roku 1450 byl papežem vysvěcen na brixenského biskupa. S velkým nasazením usiloval o reformace německé a nizozemské církve, což vzbouzelo odpor a nenávisť církevních činitelů, kteří se ho dokonce pokusili otrávit. Dostal se do sporu i se Sigismundem Tyrolským, který ho nechal věznit. Kusánský ale po jeho exkomunikaci utekl a své poslední roky trávil především v Římě, kde byl velmi literárně činný.³⁰

²⁷ FLOSS, Pavel. *Mikuláš Kusánský: život a dílo*. Praha: Vyšehrad, 1977. s. 25, 26

²⁸ Tamtéž. s. 26, 27

²⁹ Tamtéž. s. 27, 28

³⁰ Tamtéž. s. 28, 29

Jeho poslední diplomatická cesta se týkala Čech. Roku 1462 zastupoval kurii ve Vratislavi na jednáních s Jiřím Poděbradským. Na další cestě ale onemocněl a 11. srpna 1464 zemřel v italském městě Todi v Umbrii. Pohřben byl v Římě, ale jeho srdce bylo zazděno v jeho rodišti Kuse na chóru kostela.³¹

2.2. Kusánovo myšlení

Nejprve je nutno zmínit, co mělo vliv na jeho filosofii. Jeho myšlení bylo ovlivněno negativní teologií Pseudodionýsa Areopagity, vysvětlující Boha pomocí negace negace pozitivních vlastností, připisovaných mu ze jsoucího.³² Druhým jeho velkým učitelem byl Jan Scotus Eriugen, první filozof „barbarských“ národů, který pojímá kosmos novoplatónsky descendenčně ve čtyřech vrstvách: „*jsoucno tvořící nestvořené (bůh), tvořící stvořené (příroda), netvořící nestvořené (nicota)*. V jeho díle se posiluje paradox mezi jinovsvětským a imanentním bohem: *bůh je obojím, platónským Jedním, které je absolutně transcendentní, i bohem jako příroda – což je podle Eriugeny prvek křesťanský, neboť bůh nežije v samotě, nýbrž v plnosti vnitřního života, jenž pokračuje ve stvoření, v přírodě.*“³³ Třetím vlivným mužem byl, jak jsem již avizovala, mistr Eckhart, který svými tvrzeními jde proti myšlenkám novoplatonismu, který spatřuje člověka jako něco méně cenného, a aby bylo možné poznat Boha, bylo dle těchto myšlenek nutné se od člověka co nejvíce vzdálit. Eckhart byl však názoru, že pokud chceme Boha lépe poznat, musíme být více lidmi a ponořit se sami do sebe. Dále tvrdí, že existence přírody a člověka není důkazem existence Boha, ale je jediným nutným předpokladem pro jeho existenci pro člověka, tedy člověk je podmínkou pro existenci Boha.³⁴

Kusánského myšlení a jeho filosofie měly přispět k překonání nejen církevních sporů. Jeho filosofie smíru a jednoty se promítala i v jeho politické dráze, kde vždy upřednostňoval dialog. Svou filosofií umožnil nový pohled na univerzum, na lidskou mysl a pokoušel se nalézt nové vhodnější označení pro Boha. Byl sice tradicionalistou, takže se opíral o dlouho přijímané názory významných filosofických osobností, nebál se je

³¹ FLOSS, Pavel. *Mikuláš Kusánský: život a dílo*. Praha: Vyšehrad, 1977. s. 29

³² Tamtéž. s. 39

³³ Tamtéž. s. 40

³⁴ Tamtéž s. 41, 42

ale i kritizovat a přicházet s vlastními originálními myšlenkami. Odmítal například pythagorejské a platonské pojetí čísel ale i výklady přírody ovlivněné arabskou filosofií.³⁵

2.3. Kusánovo pojetí Boha

Kusánský se pojetí Boha a nalezení pro něj správného výrazu věnoval celý svůj život. Své myšlenky, kterými se ve svých dílech zabýval, poprvé představil ve svém kázání *In principio erat verbum*, prezentovaném pravděpodobně roku 1430.³⁶ „*Je nutné, aby Bůh, který je původcem všeho dobra a vši dokonalosti, síly a pravdy, který na ničem nezávisí a od něhož všechno pochází, byl sám nejvyšší dobro. Co však je nejvyšší, není ve své svrchovanosti s ničím srovnatelné, jinak by zcela ztratilo povahu vrcholovosti. Proto je Bůh jediný a také nejjednodušší.*“³⁷ Dále říká, že nelze takového Boha, který nás jako nehmotná a nekonečná bytost přesahuje, zcela poznat a vystihnout, jelikož toho naše smyslové vnímání není schopné, protože podléhá klamům a náš rozum je omezený.³⁸

Ve své první knize *Docta Ignorantia* dochází k tomu, že je pro Boha nejuvýstižnějším pojmenováním pojem *maximitas*.³⁹ S Bohem ztotožňuje absolutní nekonečnost a tvrdí, že o něm nelze říci, zda existuje či ne, ani že není, ani že je a není, ani to vše pospolu, protože je Bůh mimo a nad všemi těmito tvrzeními.⁴⁰

2.4. Kusánova kosmologie

Je důležité nejprve poznamenat to, že Kusánský přetvořil tradiční teorii aristotelsko-ptolemaiovského světa o čtyřech elementech, které tvořily tzv. podměsíčnou

³⁵ MIKULÁŠ. *Mikuláš Kusánský: život a dílo renesančního filosofa, matematika a politika*. Přeložil Jan PATOČKA, přeložil Karel FLOSS, přeložil Jan SOKOL. Praha: Vyšehrad, 2001. Reflexe. s. 33, 34

³⁶ MIKULÁŠ. *O vrcholu zření*. Praha: Vyšehrad, 2003. Krystal (Vyšehrad). s. 83

³⁷ KUSÁNSKÝ, Mikuláš. *In principio erat verbum.*, In MIKULÁŠ. *Mikuláš Kusánský: život a dílo renesančního filosofa, matematika a politika*. Přeložil Jan PATOČKA, přeložil Karel FLOSS, přeložil Jan SOKOL. Praha: Vyšehrad, 2001. Reflexe. s. 110

³⁸ MIKULÁŠ. *Mikuláš Kusánský: život a dílo renesančního filosofa, matematika a politika*. Přeložil Jan PATOČKA, přeložil Karel FLOSS, přeložil Jan SOKOL. Praha: Vyšehrad, 2001. Reflexe. s. 36

³⁹ FLOSS, Pavel. *Mikuláš Kusánský: život a dílo*. Praha: Vyšehrad, 1977. s. 75

⁴⁰ MIKULÁŠ. *Mikuláš Kusánský: život a dílo renesančního filosofa, matematika a politika*. Přeložil Jan PATOČKA, přeložil Karel FLOSS, přeložil Jan SOKOL. Praha: Vyšehrad, 2001. Reflexe. s. 37

sféru vesmíru. Dle této teorie je svět složen z nebeské části, která se rozléhá od sféry Měsíce až po hranici vesmíru, a z pozemské části nacházející se mezi sférou Měsíce a středem Země, která je i středem tíže. Všechny tou dobou známé planety, mezi které se počítal i Měsíc, a které se dle tehdejších teorií otáčeli kolem Země, byly tvořeny stejně jako všechny hvězdy z éteru, tedy z látky, která nepodléhá žádné změně. Díky tomu nebylo v nadlunární oblasti žádného vzniku ani zániku a všechny pohyby jsou zde kruhové, jelikož nemají začátku ani konce. Zato podměsíčná sféra je dle teorie složena ze čtyř elementů: země, vody, vzduchu a ohně, které jsou naopak od éteru základem pro trvalou proměnlivost a pomíjivost. Tyto čtyři elementy byly dále děleny na těžké (země a voda) a lehké (vzduch a oheň). Lišily se směrem pohybu nahoru či dolů, při kterém se samovolně vracely na svá přirozená místa, pokud z nich byly vyjmuty. Tuto teorii o přirozených místech elementů, které se vrší kolem středu vesmíru v soustředěných kruzích, Kusánský odmítá. Jelikož je dle něj vesmír nekonečný, a nemá tím pádem střed, nemá tato teorie žádný smysl.⁴¹

Svou novou teorií „relativity“ pohybu Kusánský otrásá základy geocentrismu, přitom ho ale nijak nevyvrací. Stejně jako geocentrici věřil, že nejdokonalejším tvarem je koule. Jeho univerzum má tvar koule, která je ale nekonečná.⁴²

Kusánský tedy přichází se zcela novým pojetím univerza, s teorií „relativity“ pohybů, s odlišným pojetím postavení Země v univerzu, čímž vším se bude tato práce dále zabývat v jednotlivých podkapitolách.

2.4.1. Kusánovo pojetí univerza

Prostor mezi nekonečným Bohem a jednotlivinami vyplňuje univerzum, které je synonymem slov vesmír, veškerenstvo, či svět, a je tvořeno všemi jednotlivými existujícími jsoucný. Kusánský na rozdíl od jiných myslitelů uvažuje o univerzu jako o něčem nekonečném. Univerzum není samo o sobě tvořeno množstvím věcí, naopak ono samotné univerzum dává předpoklad existence rozdílných jednotlivin. Univerzum nelze

⁴¹ MIKULÁŠ. *Mikuláš Kusánský: život a dílo renesančního filosofa, matematika a politika*. Přeložil Jan PATOČKA, přeložil Karel FLOSS, přeložil Jan SOKOL. Praha: Vyšehrad, 2001. Reflexe. s. 49, 50

⁴² FLOSS, Pavel. *Mikuláš Kusánský: život a dílo*. Praha: Vyšehrad, 1977. s. 75

chápat jako součet rozmanitých jednotlivin, nýbrž je jejich jednotou a nerozdílností, ze kterých se dle řádu přírody rodí mnohost a rozdílnost, v níž je zosobněna i protikladnost.⁴³

Bohu přisuzuje nekonečnost a univerzu jednotu. Pracuje s termínem kontrakce, což je skloubenost, a chápe ho jako způsob existence, kdy každá jednotlivina v sobě skloubí veškerenstvo. Univerzum je dle Kusánského kontrakcí absolutně nekonečného Boha a stejně tak všechny jednotliviny, kterým univerzum dává předpoklad pro existenci. Každá jednotlivá věc podle něj tak vyjadřuje skloubenost svým specifickým způsobem. Člověk tak například kontrahuje veškerenstvo „lidsky“, medvěd „medvěдовsky“, pes „psovsky“ atd. Z dříve uvedeného výčtu způsobu kontrakce lze odvodit, že Kusánský rozděluje způsob kontrakce dle druhové příslušnosti jednotlivin, čili nerozlišuje individuální způsob skloubenosti. Individuální způsob kontrakce rozvádí ve spisech *O učené nevědomosti* a *O domněnkách*, ve kterých dochází k závěru, že individuální způsob skloubenosti je vyvrcholení procesu gradace skloubenosti.⁴⁴

Ve svém spise *O učené nevědomosti* rozlišuje čtyři stupně univerzalit. Na první stupeň umísťuje jednotu veškerenstva, tedy univerzum. Na druhém místě je tato jednota skloubena v deseti obecnostech, které jsou pak kontrahovány na druhy a rody, aby pak mohlo dojít až k individuální kontrakci, která představuje poslední stupeň Kusánovy škály. To znamená, že v každé jednotlivině je přítomno univerzum skrze řetězec kontrakcí.⁴⁵ Dodává k tomu, že reálně tedy existuje jen Bůh, jelikož právě z něho je vše ostatní kontrahováno, a jednotliviny, které obsahují všechny stupně obecnosti vycházející právě z Boha. Každá jednotlivina oplývá absolutností, jenž spočívá v nenapodobitelné unikátnosti jejího způsobu skloubenosti univerza.⁴⁶

Ve 4. kapitole druhé knihy *O učené nevědomosti* tvrdí, že Bůh je naprostá maximálnost a univerzum je tedy kontrahované maximum. Univerzum není tvořeno jednotlivinami, jako např. Sluncem nebo Měsícem, ale je obsaženo v jednotlivinách a je

⁴³ FLOSS, Pavel. *Mikuláš Kusánský: život a dílo*. Praha: Vyšehrad, 1977. s. 75

⁴⁴ MIKULÁŠ. *Mikuláš Kusánský: život a dílo renesančního filozofa, matematika a politika*. Přeložil Jan PATOČKA, přeložil Karel FLOSS, přeložil Jan SOKOL. Praha: Vyšehrad, 2001. Reflexe. s. 38

⁴⁵ Tamtéž. s. 39

⁴⁶ Tamtéž. s. 40

ve Slunci Sluncem a v Měsíci Měsícem. Tím, že pojímá Boha jako naprostou maximálnost, Bůh je skrze univerzum obsažen ve všech věcech, z čehož lze odvodit, že vše je ve všem a cokoliv v čemkoliv.⁴⁷

Univerzum je skloubené nekonečno bez hranic a chybí mu absolutní střed. Kusánský tvrdí, že střed univerza se nachází všude, ale obvod nikde. Toto tvrzení je založeno na nemožnosti člověka stanovit hranice univerza.⁴⁸ Tyto hranice by nemusely být dány nějakým jsoucnem, které by muselo být v nějakém prostoru, a pokud by tomu tak bylo, toto jsoucno a jeho „místo“ by byly součástí univerza, protože ono je souhrnem veškerého jsoucího, čímž Kusánský nedokazuje, že univerzum je nekonečné, ale jen to, že nemůže být konečné.⁴⁹

2.4.2. Kusánovo pojetí pohybu

Ve své knize *Docta Ignorantia II* píše: „*Je nemožné, uvážíme-li různé pohyby nebeských sfér, že by stavba světová (universum) měla za své pevné a nehybné centrum buď tuto smyslově vnímatelnou Zemi nebo vzduch, či oheň, nebo cokoli jiného. V pohybech totiž nelze dospět k naprosto minimálnímu, tj. k pevnému středu, protože je nutné, aby minimum splývalo s maximem. Proto střed světa se kryje s jeho obvodem. Následkem toho svět nemá obvod. Neboť kdyby měl střed, měl by rovněž obvod, a tak by měl sám v sobě svůj začátek a konec, a byl by světem omezeným vůči něčemu jinému a mimo svět by bylo něco jiného a místo; a to vše není pravda. Ježto tedy není možná uzavřít svět mezi tělesný střed a obvod, není tento svět, jehož středem a obvodem je Bůh, námi pochopen. A nejsa nekonečným světem, přece nemůže být pojat jako konečný, nemaje hranic, nemůže být rovněž beze všeho pohybu.*“⁵⁰

Z toho lze vyčíst, že Kusánský svými tvrzeními otřásá základy geocentrismu. Zavádí teorii „relativity“ pohybů, ve které tvrdí, že klid je jen zdáním, protože vše je

⁴⁷ MIKULÁŠ. *Mikuláš Kusánský: život a dílo renesančního filosofa, matematika a politika*. Přeložil Jan PATOČKA, přeložil Karel FLOSS, přeložil Jan SOKOL. Praha: Vyšehrad, 2001. Reflexe. s. 163-166

⁴⁸ Tamtéž. s. 46-47

⁴⁹ Tamtéž. s. 47

⁵⁰ KUSÁNSKÝ, Mikuláš. *De docta ignorantia II.*, In FLOSS, Pavel. *Mikuláš Kusánský: život a dílo*. Praha: Vyšehrad, 1977 s. 264

ve vzájemném pohybu. Jelikož je dle něj vesmír nekonečný, a tedy postrádá střed, není možné, aby v něm panoval naprostý klid. Nesmíme spoléhat jen na svoje smysly a dívat se na vesmír pouze z našeho úhlu pohledu z naší pozice na Zemi, kvůli kterému máme pocit, že se nacházíme v nehybném středu, stejně jako nedokážeme určit, zda se při plavbě na lodi pohybujeme či nikoliv, dokud se nepodíváme na břeh. Kdybychom se i na naši Zemi dívali odjinud, například ze Slunce, zdála by se nám zcela odlišně a v pohybu. Stejně tak se nám kvůli našemu omezenému úhlu pohledu jeví rozdílně i ostatní planety. Z jeho tvrzení tedy vyplývá, že jelikož není ve vesmíru žádný střed, tudíž není možný naprostý klid, nejsou v naprostém klidu ani Země, která zároveň nemůže být středem univerza, za což je považována, ani ostatní planety. Co se týče pohybu Země, pracuje Kusánský pouze s pohybem kolem její osy, nazývaným jako tzv. denní pohyb, nikoliv s jejím pohybem ve vesmírném prostoru. Její pohyb je podle něj uskutečněn působením živlů, a to hlavně nadnášející silou ohně. Ve své knize O učené nevědomosti se pak zabývá ještě porovnáním kruhu, který Země opisuje, s kometami, ostatními planetami a Měsícem.⁵¹

2.4.3. Kusánovy podmínky Země

Dle Kusánského je Země vznešená, tvarem kulovitá s kruhovitým pohybem, ale oba tyto parametry by mohly být dokonalejší, jelikož je jeden pohyb zároveň kruhovitější a dokonalejší než jiný, stejně jako různé tvary, což vyvozuje z tvrzení, že je každý pohyb vzhledem k dokonalosti pohybem k celku. Neznamená to ale, že je v něčem podřadná oproti ostatním planetám, neb na světě není maximum či minimum v dokonalostech, pohybech a tvarech. Její nízké postavení dále vyvrací pomocí několika argumentů.⁵²

Prvním důvodem, proč není pravda, že je Země nejprostší a nejnižší, je její umístění. Z pohledu na Slunce usuzuje, že je umístěna mezi Měsícem a Sluncem. Pokud totiž pozorujeme Slunce ze Země, vidíme jeho zemité jádro, na hranicích Slunce

⁵¹ FLOSS, Pavel. *Mikuláš Kusánský: život a dílo*. Praha: Vyšehrad, 1977. s. 75,76, MIKULÁŠ.

Mikuláš Kusánský: život a dílo renesančního filozofa, matematika a politika. Přeložil Jan PATOČKA, přeložil Karel FLOSS, přeložil Jan SOKOL. Praha: Vyšehrad, 2001. Reflexe. s. 48-54

⁵² FLOSS, Pavel. *Mikuláš Kusánský: život a dílo*. Praha: Vyšehrad, 1977. s. 267, 268

ohnivou zář a v jeho středu se nachází vodnatý oblak tvořený jasnějším vzduchem, tedy že obsahuje všechny pozemské živly. Pokud bychom se na Zemi dívali mimo naši ohnivou oblast, připadala by nám po obvodu prostřednictvím ohně jako zářivá hvězda. Měsíc také vyzařuje světlo, ale my ho nejsme schopni spatřit, jelikož se nacházíme v jeho obvodu, což Kusánský popisuje jako oblast vodnaté krajiny a ze stejného důvodu nepociťujeme ani měsíční teplo jako pocítujeme to sluneční.⁵³

Z Docta ignorantia II: „Země tedy je vznešená hvězda, která má světlo a teplo i vliv jiný a odlišný ode všech hvězd, tak jako každá z nich se liší od kterékoli světlem, přirozeností a vlivem. A jako každá hvězda sděluje jiným světlo a vliv ne úmyslně, protože vždycky hvězdy se pohybují a jiskří jen, aby byly lepší způsobem.“⁵⁴

Jako druhý důvod nepravdivosti o nízkém postavení Země spatřuje v její velikosti. Dle velikosti zatmění Slunce sice soudí, že je Země menší, jen neví o kolik, ale není nejmenší hvězdou. Z velikosti tedy nevyplývá nic o její nízkosti. Dále vnímá fakt, že Země přijímá vliv Slunce, což se mu ale také nejeví jako nedokonalost Země, jelikož má Země zároveň vliv na něj.⁵⁵

Další argument proti tvrzení o „méněcennosti“ Země nachází v tom, že člověk není schopen rozlišit, zda je vzhled Země dokonalejší či méně ušlechtilý oproti jiným hvězdám například Slunce, Měsíc a jiné.⁵⁶

Kusánský vyjadřuje podezření, že nejsme v univerzu sami, a že například sluneční oblast obývají obyvatelé sluneční, kteří jsou dle jeho předpokladu jasní a osvětlení intelektuální tvorové, kteří jsou duchovněji než na Měsíci, který je osídlen tvory snivými a lunetickými a na Zemi, jsou obyvatelé hmotnější a hrubší.⁵⁷

⁵³ KUSÁNSKÝ, Mikuláš. *De docta ignorantia II.*, In FLOSS, Pavel. *Mikuláš Kusánský: život a dílo*. Praha: Vyšehrad, 1977 s. 268

⁵⁴ Tamtéž.

⁵⁵ Tamtéž. s. 269

⁵⁶ Tamtéž.

⁵⁷ Tamtéž. s. 270

3. Giordano Bruno

3.1. Život a dílo

Giordano Bruno se narodil roku 1548 ve městě Nola, které se nalézá blízko Neapole a úpatí sopky Vesuv. Rodiče mu dali jméno Filippo, ale po vstupu do kláštera mu jméno bylo změněno na Giordano. Jeho otec byl voják, který s ním netrávil čas, jelikož putoval po bitevních polích a domů přicházel jen svátečně. Matka, která ho vychovávala sama, pracovala na malém statku. V 11 letech ho rodiče poslali do latinské školy v Neapoli. Mladý Giordano se zde rychle a snadno učil a jeho učitelé došli k názoru, že ho zde již nemají co naučit. Proto ho poslali na neapolskou univerzitu. Po završení studia na univerzitě se Giordano rozhodl ve svých sedmnácti letech vstoupit do dominikánského kláštera, který se nacházel v Neapoli, ve kterém bylo třeba dodržovat velmi přísná pravidla. Důvody, kvůli kterým Bruno učinil toto rozhodnutí, byly touha po vzdělání a také sociální důvody. Zde nakoukl do tajů scholastické, arabské a židovské středověké filosofie. Ve 24 letech byl vysvěcen na kněze. Díky jeho studijním předpokladům ho představitelé kláštera poslali studovat teologii. V klášteře měl ale problémy, které vygradovaly v to, že z kláštera v podstatě utekl.⁵⁸

Aby se vyhnul obžalobě, odešel Bruno na (nakonec celoživotní) cestu po Evropě. Nejprve nechtěl Itálii opustit, a tak se zkoušel usadit v Lombardii jako domácí vychovatel. Přemýšlel ale o své budoucnosti a o tom, jakým směrem se chce ubírat, a došel k tomu, že chce být filosofem, nikoliv domácím učitelem, a tak Lombardii opustil a toulal se po Itálii. Potom se přes Francii vydal do Ženevy, kde panovali přísné náboženské poměry. Byl zde uvězněn za to, že napsal kritiku proti údajnému profesorovi filosofie, ve které spatřovala městská rada útok na křesťanské náboženství. Bylo mu nabídnuto, že pokud konvertuje na kalvínské, na vše se zapomene a může zde zůstat. To ale Bruno odmítl a Ženevu opustil a vrátil se zpět do Francie.⁵⁹

⁵⁸ BRUNO, Giordano. *Dialogy*. Přeložil J. B. KOZÁK. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1956. Živé odkazy (SNPL). s. 12, MÁCHA, Karel. *Giordano Bruno*. Brno: Petrov, 1993. s. 15-26

⁵⁹ MÁCHA, Karel. *Giordano Bruno*. Brno: Petrov, 1993. s. 31-37

V Lyonu se stal profesorem a přednášel o filosofických tématech. Kritika Aristotela a jeho novátorské myšlenky ho ale vypudily i odtud. Přišel do Paříže, kde měl na univerzitě mimořádná čtení, ale odmítl místo profesora, protože by musel navštěvovat mše.⁶⁰

Odešel do Anglie. Tam zůstal v Londýně u francouzského vyslance Michela de Castelnau a dostal se do kruhu průbojně anglické buržoazie a některých probudilých vzdělanců. K nim se obracel se svými dialogy *Večeře na Popeleční středě; O příčině, principu a jednom; O nekonečnu, universu a světech*, které potom od roku 1584 postupně vycházely, a které obsahují celou jeho přírodní filosofii a společenské názory. V Anglii napsal i dva morální dialogy, které ale vyšly až později v Paříži *Vyhánění vítězné bestie* a *O heroickém nadšení*, se kterým vyšla i satira *Tajemství koně Pegasa s dodatkem O Kyllenském oslu* na omezenost oficiálních tupců z řad kněží a univerzitních mistrů. Kritika aristotelismu ale vyvolala odpor, a tak se společně s Castelnauem vrátil do Paříže, kde byl však přijat ještě více nepřátelsky a byl za své učení vyštván.⁶¹

Jeho cesty pokračovaly do Německa, kde navštívil Mohuč a Wiesbaden, Marburg, ale uchytil se až ve Wittenbergu na lutherské univerzitě, a to ne na dlouho, jelikož se v ní dostali k moci jeho odpůrci kalvinisti, a tak se vydal do Prahy za Rudolfem II., ale ani zde se nedočkal zdaru. Stihl zde ale vydat u knihtiskaře Jiřího Černého dvě knihy o kombinatorice a mnemotechnice. Z Prahy odešel do Frankfurtu, centra knihtisku, kde vydal díla: *O trojnásobném minimu a míře, O monádě, čísle a tvaru* a báseň *O nezměrně a nespočetných*.⁶²

Po půl roce ale odešel do Benátek, protože byl pozván Mocenigem, který se chtěl od něj naučit umění kombinatoriky. Zde mu ale začaly velké problémy, jelikož ho zrádný Mocenigo za jeho názory, kvůli kterým ho považoval za zásadního odpůrce režimu a veřejného nepřítele náboženství, udal inkvizici. Bruno byl vězněn 8 let. Inkvizice jeho myšlení nedokázala uchopit a její obvinění nezasahovalo nijak hluboko do jeho filosofie, opíralo se spíše o Mocenigovy pomluvy, takže Bruno 30. července 1592 odvolal své tvrzení a prosil o odpuštění hříchů, aniž by vlastně musel popřít něco, za čím si pevně stál.

⁶⁰ BRUNO, Giordano. *Dialogy*. Přeložil J. B. KOZÁK. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1956. Živé odkazy (SNPL). s. 13-15

⁶¹ Tamtéž. s. 14-15

⁶² Tamtéž. s. 15-17

Benátský inkvizitor ho ale místo propuštění poslal v únoru 1553 římské inkvizici, kde proces začal od začátku.⁶³

V Římě byl na Hradě andělů vězněn, vyslýchán a mučen 7 let. Cílem inkvizice nebylo potrestat Bruna rozsudkem smrti, ale odvrátit ho od jeho myšlení a tezí. Konec tohoto procesu smrtí by pro inkvizici znamenal neúspěch, čehož si byl Bruno vědom. Ale přes veškeré její snahy si stál tvrdě za svým a tentokrát se zlomit nenechal. V rozsudku mu dokonce byla ponechána poslední možnost omilostnění odsouzenec v případě, že se odvolá. Bruno to ale do poslední chvíle neudělal, a tak byl 17. února 1600 surově zaživa upálen.⁶⁴

3.2. Brunovo myšlení

Bruno vypracoval systém přírodní, tzv. pantheistické filosofie, což znamená, že ztotožňuje Boha s celkem skutečnosti. Je ve svých myšlenkách velmi často čistě originální, ale samozřejmě nežil ve vzduchoprázdnu a nelze tedy říci, že by nebyl nikým a ničím ovlivněn. Jeho metafyzika byla ovlivněna Plótinem a byl velmi inspirován Kusánským, avšak s tím rozdílem, že Kusánský pojímá ve své filozofii Boha jako něco mimopřírodního a nadpřírodního. Směřuje sice k pantheismu, ale je schopen (a to nijak proti svému vnitřnímu přesvědčení) zůstat aktivním představitelem římskokatolické církve, kdežto pantheismus Bruna je radikálnější a nedokáže se shodnout s žádnou formou křesťanství.⁶⁵

Jeho kosmologie se opírá o Koperníka, není ale astronom a jeho dílo rozšiřuje o filosofický význam.⁶⁶

Bruno se věnoval i magii. Jeho pojetí magie vychází hlavně z magie Agrippovy. Jeho spis *O magii* v podstatě kopíruje svými tématy Agrippovo dílo *De occulta philosophia*,

⁶³ BRUNO, Giordano. *Dialogy*. Přeložil J. B. KOZÁK. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1956. Živé odkazy (SNPL). s. 17-18; MÁCHA, Karel. *Giordano Bruno*. Brno: Petrov, 1993. s. 97-99

⁶⁴ MÁCHA, Karel. *Giordano Bruno*. Brno: Petrov, 1993. s. 103-110

⁶⁵ KRISTELLER, Paul Oskar. *Osm filozofů italské renesance*. Praha: Vyšehrad, 2007. Dějiny idejí. s. 132;

GORFUNKEL, Aleksandr Chaimovič a Otto VOCHOČ. *Renesanční filozofie*. Praha: Svoboda, 1997. s. 273-274

⁶⁶ GORFUNKEL, Aleksandr Chaimovič a Otto VOCHOČ. *Renesanční filozofie*. Praha: Svoboda, 1997. s. 273-274

liší se ale od něj v pojetí náboženské magie.⁶⁷ Naopak mají společné i to, že oba nevyužívají pouze magii naturalis, ale nesnaží se vyhnout démonické stránce magie a snaží se čerpat i z vlivů nadnebeského světa.⁶⁸

3.3. Brunovo pojetí Boha

Bruno Boha pojímá jako nejvyšší naprostou nekonečnou dokonalost, která stvořila nekonečný vesmír.⁶⁹ Odvrací se od tradičního aristotelského pojetí substance, které užívá tento pojem pro jednotlivé smyslové předměty. Bruno ale se substancí pracuje jinak. Jedinou substancí je pro něj Bůh a ostatní předměty jsou jen pomíjivé projevy této jediné substance, tedy akcidenty. To znamená, že všechny předměty vznikají z jediné substance, tedy Boha, takže Bůh tvoří vše.⁷⁰

Ve svém dialogu *O příčině, principu a jednom* definuje první příčinu a princip, což je Bůh. Pozorováním všech závislých věcí můžeme získat poznatky o prvním principu jen neurčitě, a to pozorováním jeho stop v tom smyslu, že Bůh stvořil univerzum z jeho vůle a dobroty, která je základem jeho tvoření a z něhož lze vyčíst univerzální účinek. To samé lze pozorovat u uměle vzniklých předmětů, např. když nevidíme autora díla, ale pouze samotné dílo. To však znamená, že Boha poznáváme nesnadno, a to z důvodu, že nikdy neuvidíme celé univerzum a nemůžeme se dívat na celý obraz, ve kterém se odráží substance autora. Pokud mluvíme o příčinách a principech v přírodě, řadíme všechny věci za Boha jako první příčinu v jisté posloupnosti. Každá věc, která je principem, nemusí být příčinou, a z toho lze vyčíst, že princip je širším termínem než příčina. Univerzální účinnou příčinou v přírodě je univerzální rozum, který je nejdůležitější mohutností světové duše. Právě univerzální rozum vyplňuje celé univerzum a nabádá přírodu, aby vytvářela své druhy tak, jako nás náš rozum ponouká k produkci racionálních forem.⁷¹

⁶⁷ YATES, Frances Amelia. *Giordano Bruno a hermetická tradice*. V Praze: Vyšehrad, 2009. Dějiny idejí. s. 258

⁶⁸ YATES, Frances Amelia. *Giordano Bruno a hermetická tradice*. V Praze: Vyšehrad, 2009. Dějiny idejí. s. 143

⁶⁹ KOYRÉ, Alexandre. *Od uzavřeného světa k nekonečnému vesmíru*. V Praze: Vyšehrad, 2004. Dějiny idejí.

⁷⁰ KRISTELLER, Paul Oskar. *Osm filosofů italské renesance*. Praha: Vyšehrad, 2007. Dějiny idejí. s. 133

⁷¹ BRUNO, Giordano, NEJESCHLEBA, Tomáš, ed. *Dialogy*. Vyd. 2., V nakl. Academia 1., rev. Přeložil Jan Blahoslav KOZÁK. Praha: Academia, 2008. Europa (Academia). s. 154-158

3.4. Bruno a magie

Abych nastínila, čím se Bruno, co se magie týče, zabýval, budu pracovat především s jeho spisem *O magii* z roku 1589, kde pojednává o tom, co pro něj magie znamená, jaké magie se zastává, dále např. o moci znaků, o pohybu a přitažlivostech, a o poutech, ale i o vlivu démonů.

Bruno staví magické náboženství Egyptanů nad ostatní víry. Jeho egyptanství je egyptanstvím pravého mága a Bruno ho označuje za náboženství, které je dobré, ale bylo rozvráceno a zakázáno křesťany.⁷² Bruno ve svém spisu *O magii* rozlišuje několik druhů magií, například magie přirozená, iluzionistická atd. Mága definuje jako člověka moudrého a schopného konat. Dále došel k obecnějšímu rozdělení magií, a to na božskou, fyzickou a matematickou. O prvních dvou tvrdí, že jsou vždy dobré a vynikající, o matematické magii však připouští, že může být dobrá i špatná podle toho, jak je užívána. Každá z těchto tří magií patří do jiných světů, které nazývá archetypální, fyzický a racionální. Přátelství a svár patří do archetypálního, oheň a voda náleží do fyzického a světlo a temnota do racionálního. Dle Bruna neexistuje žádná magie, která by neměla být studována, jelikož každé vědění náleží mezi dobré věci, ale nesmí být předáno bezbožnému a pošetilému davu. Existují dva působci, přirozenost a vůle. Rozlišuje vůli lidskou, démonskou a božskou a přirozenost dělí na vnitřní a vnější. Vnitřní dále dělí na látku nebo subjekt a formu s přirozenou mocí. Vnější přirozenost lze také nazývat obraz přírody, stopa, stín nebo světlo.⁷³

3.4.1. O moci znaků

Bruno označuje znaky (*characteres*) jako způsob naslouchání pro skryté inteligence. Jsou to znaky, které svými tvary pojmenovávají celé věci. Podle toho, jak je znak napsán, určujeme, co znamená. Když se znaky k sobě naklánějí, odkazují na sebe navzájem a poutají k lásce. Znaky, které jsou však rozházené a odklánějí se od sebe,

⁷² YATES, Frances Amelia. *Giordano Bruno a hermetická tradice*. V Praze: Vyšehrad, 2009. Dějiny idejí. s. 213-216

⁷³ BRUNO, Giordano. *Magie, pouta a dialog renesančního filozofa*. Přeložil Jakub HLAVÁČEK, přeložil Josef HAJNÝ. Praha: Argo, 2007.

vyvolávají nenávisť a rozluku. Pokud jsou *characteres* neúplné, ořezané nebo rozbité, jsou předurčeny k záhubě. Uzly mají poutat a znaky rozvolněné mají tyto pouta rozvazovat. Znaky nemají striktní formu a záleží na duchu pisatelovi zuřivosti a prudkosti. Když pisatel po něčem baží či něco ztrácuje, označí znakem věc za přítomnosti božstva a tím uvede do pohybu určité síly, které by vypracovaná řeč či písmo nebylo schopno vyvolat. Dle Bruna toto písmo zkonstruovali Egypťané, kteří ho nazývali hieroglyfy čili svatými písmeny. Když pak lidstvo začalo používat písmo jiné, znamenalo to největší úpadek paměti, božského vědění a magie. Bruno označuje toto písmo za jazyk Bohů. Pokud se s Bohy snažíme komunikovat například latinsky, řecky či italsky, nelze se s nimi dorozumět a Bruno tak přirovnává, že je to složitější než domluva mezi orly a lidmi.⁷⁴

3.4.2. O dvojím pohybu věcí a přitažlivosti

Ve svém díle *O magii* se dále zabývá pohybem věcí a přitažlivostí. Pohyb věcí Bruno dělí na přirozený a nepřirozený. Přirozený je ten, který vychází z vnitřního principu a je v souladu s přírodou. Nepřirozený pohyb vychází naopak z principu vnějšího a je buď násilný, působící proti přirozenosti, nebo řízený a zvladatelný, který přirozenosti neodporuje. Přirozený pohyb dále dělíme na kruhový, týkající se věcí, které zaujmají přirozené postavení a setrvávají na svém místě, a na přímý, ve kterém věci přirozené postavení nezaujmají. Přímý pohyb připisuje například vzduchu, který tak vyplňuje prázdná místa. Příkladem rovného pohybu jsou protikladný oheň a kouř nebo například železo a magnet, které se přitahují, ale jsou si naopak podobné. Třetí druh pohybu nazývá sférický, a je to pohyb spočívající v přílivu a odlivu všech částí ze všech přirozených těl. Tento pohyb nemá přímý směr, takže každé tělo něco vyřazuje ale i něco zpětně přijímá, čímž buď sílí nebo slábne.⁷⁵

Přitažlivost má dle Bruna také dva typy. První typ vzniká ze sympatie a přitažlivost zde funguje tak, že dochází ke sbíhání části k celku a ty, co mají svá místa, směřují k nim a podobné části se nechávají unášet podobnými. Druhý typ se odehrává bez pomoci sympatie. Jako příklad uvádí vlhko a oheň, kdy je vlhko přitahováno ohněm,

⁷⁴ BRUNO, Giordano. *Magie, pouta a dialog renesančního filozofa*. Přeložil Jakub HLAVÁČEK, přeložil Josef HAJNÝ. Praha: Argo, 2007. s. 19-20

⁷⁵ Tamtéž. s. 24-25

když například položíme rozpálenou nádobu na nádobu plnou vody a voda z nádoby začne stoupat vzhůru, jelikož je silou tepla nasávána.⁷⁶

Dále popisuje přitažlivost mezi magnetem a železem. Tu našimi smysly nemůžeme postřehnout, protože se děje díky proudu atomů, které vychází ze všech těl. Tato přitažlivost je touhou podobných a příbuzných se spojit v celek.⁷⁷

3.4.3. Vliv démonů

Démoni jsou schopni prostupovat těly a posílat nám myšlenky a tím dokážou zmást naše smyslové orgány, takže to, co je nám sesíláno, považujeme za vlastní myšlení. Démoni jsou schopni nám předat sny. Někdy slyšíme hlasy a máme vidiny. Dokáží i tomu, kdo je v bdělém stavu, našeptávat myšlenky, u kterých bychom stěží poznali, zda jsou zkonstruovány vyšší silou. Všichni démoni nejsou stejní a mají jiné poznání. Bruno uvádí, že je více druhů démonů než smysly poznatelných věcí. Duchy lze nalézt ve všem, co obývá náš svět. Duchové obývají těla lidí, živočichů, rostlin nebo minerálních kamenů. Duchové nezůstávají ve věci napořád, ale látka z jednoho ducha se přemísťuje do ducha druhého a duch se přemísťuje z jedné látky na jinou. Toto přelévání do jiného a spojování s něčím jiným následuje utrpení a nakonec zánik, jelikož smrt není nic jiného než tento postupný rozklad. Avšak žádný duch či lidské tělo se neztrácí. Neustále jen vznikají nové dočasné složení lidských těl. Každá věc však chce zachovat své složení stejné, jelikož nerozumí novým složením. Z tohoto důvodu existuje pouto duše k vlastnímu tělu a naopak.⁷⁸

3.4.4. Druhy pout

Bruno ustavuje dvacet druhů pout duchů. Dle Bruna jeho rozbor pout duchů obsahuje veškeré učení o magii. Prvním poutem je pouto všeobecné, ke kterému poutající mág potřebuje znalosti fyziky, matematiky a metafyziky. Ve znalosti fyziky je základ,

⁷⁶ BRUNO, Giordano. *Magie, pouta a dialog renesančního filozofa*. Přeložil Jakub HLAVÁČEK, přeložil Josef HAJNÝ. Praha: Argo, 2007. s. 26

⁷⁷ Tamtéž. s. 27

⁷⁸ BRUNO, Giordano. *Magie, pouta a dialog renesančního filozofa*. Přeložil Jakub HLAVÁČEK, přeložil Josef HAJNÝ. Praha: Argo, 2007. s. 31-34

tedy znalost aktivních i pasivních principů v nejširším smyslu. V matematice je zásadní znalost postupu, čili znalost času, místa, počtu, a znalost metafyziky, která je vrcholem tohoto žebříčku, což je znalost univerzálních principů a příčin. Druhé pouto se zakládá na víře, lásce a citech, kdy dochází k uplatnění aktivních principů na ty pasivní. U druhého pouta má duše za úkol efektivně proměňovat těla na složená a tělo zase látkově transformovat duši. Třetí pouto je popsáno jako určitý počet vládců umístěných na čtyřech hlavních osách světa. Vládci dozorují na dílo, které je požadováno od přírody a nebes. Čtvrtým poutem je duše světa, která vše pojí a sjednocuje se vším. Pátým poutem je duše hvězd. Šesté pouto tvoří démoni, kteří obstarávají řízení času, dnů, ročních období i samotné živly. Sedmé pouto je utvářeno dušemi tyranů, vládců a těch, kteří se proslavili a vstoupili mezi Bohy. Osmým poutem jsou božská jména a názvy jejich hierarchií. Jak je již dříve uvedeno, Bruno takto dochází ke dvaceti různým poutům.⁷⁹

Aby mohlo vzniknout pouto, je zapotřebí participace aktivní síly působce a předmět, na který je působeno, nesmí odporovat či se bránit, tedy musí být pasivní, a nakonec aktivní síla musí být správně použita se zohledněním časové a místní okolnosti. Pouto lze navázat zpěvy a rytmy, které Bruno pokládá za nejúčinnější, jelikož jsou vnímány sluchem a otevírají si cestu k duši, ale účinek zpěvu se dokonce dostaví i při neslyšitelném šepotu. Dalším způsobem poutání je použití očních smyslů, kdy dochází ke zjevování tvarů před našima očima. Skrz naše oči procházejí emoce, které citově pohnou naší duši. K utvoření pout dochází i pomocí imaginace, kdy v nás démoni vyvolávají pomocí hlasů a vidin zmatek, a tím rozhýbávají vnitřní obrazy, až lidským smyslům začne připadat, že vnímají něco, co přichází vně člověka. Pouto vzniklé imaginací není silné a je zapotřebí, aby toto pouto posílilo myšlení.⁸⁰

3.5. Brunova kosmologie

Bruno vychází z Koperníkovy kosmologie, kterou dále rozvíjí, a kterou považuje za návrat ke starověké moudrosti na rozdíl od Aristotelovy filosofie a jejího geocentrismu a nehybné Země. Kritizuje ale jeho tvrzení, že středem vesmíru je Slunce. Podle Bruna

⁷⁹ BRUNO, Giordano. *Magie, pouta a dialog renesančního filozofa*. Přeložil Jakub HLAVÁČEK, přeložil Josef HAJNÝ. Praha: Argo, 2007. s. 39-40

⁸⁰ Tamtéž. s. 41-53

vesmír žádný střed nemá. Je inspirován i Mikulášem Kusánským a dochází k myšlenkám, že je vesmír nekonečný a homogenní jak v prostoru, tak v čase a je složen z nekonečného množství slunečních soustav.⁸¹

Předpokládal, že vesmír je tvořen drobnými částicemi, které nazval monádami, které se od námi známých atomů liší tím, že jsou hmotné ale i duchovní povahy. Monády jsou trvalé. Jediné, co se mění, je vztah mezi jednotlivými monádami. Monády se zároveň od sebe navzájem liší a každá z monád je v odlišném postavení oproti celku. Potom rozvádí termín duše světa, která je přítomna ve všem v našem světě a pokud se dotkne určité látky, zapřičiňuje vznik odpovídající věci. Veškeré duše jsou ve spojení s duchem univerza. Duch univerza není přítomen jen tam, kde cítí a dává život, ale je rozprostřen v celé šíři univerza.⁸²

3.5.1. Brunovo pojetí univerza

Z pátého dialogu v dialogu *O příčině, principu a jednom*: „*Je tedy vesmír jediný, nekonečný, nehybný. Jediná, pravím, je absolutní možnost, jediná skutečnost, jediná forma neboli duše, jediná materie neboli těleso, jediná věc, jediné jsoucno; jediné je to, co je největší a nejlepší. Tento celek nemůže být pochopen, je neohraničitelný a neukončitelný, proto bez hranic a konce a tím bez pohybu.*“⁸³

V dialogu *O nekonečnu, univerzu a světech* zase píše: „*Tvrdím, že univerzum je nekonečný celek, protože nemá hranic, ukončení ani povrchu; tvrdím, že univerzum není úplně nekonečné, protože kterákoliv část z něho, kterou můžeme vzít v úvahu, je konečná, a z nespočetných světů, jež obsahuje, každý je konečný. O Bohu však pravím, že je úplně nekonečný, protože nezná žádné omezení a jakýkoliv jeho atribut je jeden*

⁸¹ HANKINS, James, ed. *Renesanční filosofie*. Praha: OIKOYMENH, 2011. Dějiny filosofie (OIKOYMENH). s. 367

⁸² TRETERA, Ivo. *Nástin dějin evropského myšlení: od Thaléta k Rousseauovi*. 5. vyd. V Praze: Paseka, 2006. s. 253; BRUNO, Giordano. *Magie, pouta a dialog renesančního filozofa*. Přeložil Jakub HLAVÁČEK, přeložil Josef HAJNÝ. Praha: Argo, 2007. s. 15-17

⁸³ BRUNO, Giordano, NEJESCHLEBA, Tomáš, ed. *Dialogy*. Vyd. 2., V nakl. Academia 1., rev. Přeložil Jan Blahoslav KOZÁK. Praha: Academia, 2008. Europa s. 220

nekonečný“ a nazývám Boha úplně nekonečným proto, že je celý v celém světě a v každé jeho části, bez omezení a plně.”⁸⁴

Bruno se zaměřuje na Koperníkovu představu vesmíru a dochází k závěru, že vesmír je nekonečný a homogenní, a to v prostoru i v čase. To znamená, že vesmír je zachován všude stejný a v celém svém prostoru a časové rozloze následuje stejné zákony. Nekonečnost vesmíru je způsobena tím, že byl vytvořen všemocným a nekonečným Bohem. Bruno předpokládá, že byl vytvořen jako obraz Boha, a tak tedy zákonitě musí být nekonečný.⁸⁵ Na rozdíl však od úplně nekonečného Boha není univerzum úplně nekonečné, jelikož když si vezmeme jakoukoliv jednotlivou část univerza, bude mít na rozdíl od Boha nějaké hranice.⁸⁶ Na rozdíl od Koperníka, který přepokládal, že pevným středem vesmíru je Slunce, Brunovo univerzum nemá žádný střed, jelikož je-li něco nekonečné bez hranic, nemůžeme určit, kde se nalézá střed. Univerzum je vyplněno tělesy a éterem.⁸⁷ Tato tělesa formují *synodi ex mundi*, což lze přeložit jako sluneční soustavy, tedy hvězdy kolem kterých obíhají planety.⁸⁸ Tento pohyb je způsoben vnitřním pudem těles, který Bruno nazývá duší.⁸⁹ V univerzu není nic v klidu a všechno se pohybuje éterem.⁹⁰ Jediné, co zůstává v klidu, je samotné nekonečné univerzum. Dle Bruna jsou všechna tělesa obsažena v universu tvořena čtveřicí elementů, a to vodou, ohněm, vzduchem a zemí.⁹¹ Podle toho, jaký prvek je obsažen v tělese Bruno dále rozděluje tělesa na slunce a země, ve slunci je přebytek ohně a země jsou tvořeny převážně z vody.⁹² Slunce a země by však sami o sobě nemohly existovat, potřebují se navzájem. Planety čerpají ze sluncí světlo a teplo, které jsou předpokladem pro život na planetách.

⁸⁴ BRUNO, Giordano, NEJESCHLEBA, Tomáš, ed. *Dialogy*. Vyd. 2., V nakl. Academia 1., rev. Přeložil Jan Blahoslav KOZÁK. Praha: Academia, 2008. Europa s. 255

⁸⁵ HANKINS, James, ed. *Renesanční filosofie*. Praha: OIKOYMENH, 2011. Dějiny filosofie (OIKOYMENH). s. 367

⁸⁶ BRUNO, Giordano, NEJESCHLEBA, Tomáš, ed. *Dialogy*. Vyd. 2., V nakl. Academia 1., rev. Přeložil Jan Blahoslav KOZÁK. Praha: Academia, 2008. Europa (Academia). s. 255

⁸⁷ Tamtéž. s. 271-282

⁸⁸ HANKINS, James, ed. *Renesanční filosofie*. Praha: OIKOYMENH, 2011. Dějiny filosofie (OIKOYMENH). s. 367

⁸⁹ BRUNO, Giordano, NEJESCHLEBA, Tomáš, ed. *Dialogy*. Vyd. 2., V nakl. Academia 1., rev. Přeložil Jan Blahoslav KOZÁK. Praha: Academia, 2008. Europa (Academia). s. 82

⁹⁰ KRISTELLER, Paul Oskar. *Osm filosofů italské renesance*. Praha: Vyšehrad, 2007. Dějiny idejí. s. 137

⁹¹ HANKINS, James, ed. *Renesanční filosofie*. Praha: OIKOYMENH, 2011. Dějiny filosofie (OIKOYMENH). s. 368

⁹² KRISTELLER, Paul Oskar. *Osm filosofů italské renesance*. Praha: Vyšehrad, 2007. Dějiny idejí. s. 138

Slunce pak potřebují vlhké planetární výpary, aby mohlo dojít k obnově jejich ohně.⁹³ Bruno tedy předpokládá, že ve sluncích dochází ke změnám, což otřásá základy Aristotelovy teorie, který o nebeských tělesech tvrdil, že jsou neměnná a nezničitelná.⁹⁴

Bruno odmítá tradiční představy, které spočívají v rozdělení věcí na pozemské a nebeské a hierarchický pohled na přírodu. Ačkoliv útočí na Aristotela a stoupence jeho myšlenek ponechává si některé prvky z jeho učení.⁹⁵ Brunovo chápání univerza je založeno na jeho filozofickém myšlení nikoliv na geometrii a matematice, tak jak tomu bylo u Koperníka. Bruno se vyhrazuje proti geometrii a matematice. V dialogu *Večeře na Popeleční středě* vytýká Koperníkovi, že je spíše matematikem než přírodním filosofem.⁹⁶

⁹³ HANKINS, James, ed. *Renesanční filosofie*. Praha: OIKOYMENH, 2011. Dějiny filosofie (OIKOYMENH). s. 368

⁹⁴ KRISTELLER, Paul Oskar. *Osm filosofů italské renesance*. Praha: Vyšehrad, 2007. Dějiny idejí. s. 138

⁹⁵ Tamtéž.

⁹⁶ NEJESCHLEBA, Tomáš. *Kapitoly z renesanční filosofie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2014. s. 146-147

4. Francis Bacon

4.1. Život

Narodil se 22. ledna roku 1561 v Londýně do rodiny vysokého dvorského úředníka. Od dětství žil v určitém přepychu a jeho život bychom mohli nazývat aristokratickým. Dostalo se mu díky tomu náležité výchovy a vzdělání. Jelikož byl velmi nadaný, odešel již ve dvanácti letech studovat univerzitu v Cambridge. Údajně už v této době byl nespokojen s náplní výuky, která spočívala v memorování především Aristotela zbaveného zdravého a plodného jádra.⁹⁷

Po opuštění univerzity se věnoval státnické dráze. Otec mu domluvil místo ve Francii u vyslance královny Alžběty sira Amiase Pauleta. Jeho francouzská diplomatická kariéra však skončila velmi brzy, neb jeho otec zemřel, čímž Baconovi skončila finanční nezávislost. Hledal si tedy zaměstnání. Chtěl sloužit u dvora, aby se mohl více věnovat vědě a filosofii a byl finančně zajištěn, což se ale nepodařilo, a tak si vybral právníckou dráhu, která ho ale zdaleka tolik nenaplňovala. Postupně se vypracoval až na pozici mimořádného královského rady.⁹⁸

Roku 1584 se stal členem parlamentu za Dolní sněmovnu, čímž začala jeho vzestupná politická dráha, která ovšem na čas stagnovala po tom, kdy se se svými názory postavil proti královně Alžbětě, což bylo v této době nemyslitelné. Bacon se dokonce dostal do finančních problémů, za které byl i vězněn. Až po povstání v Irsku došlo s královnou k jejich smíru a královna mu později dokonce obstarala místo v Hvězdné komoře. Po smrti královny se pak za vlády Jakuba I. roku 1617 stal lordem kancléřem a byla mu propůjčena i hodnost paira a titul lorda z Verulam. Za své kancléřské kariéry často pobýval na venkově, kde provozoval svá biologická pozorování a kde měl čas na tvorbu svých děl jako např. *Nová Atlantida* nebo *Nové Organon*. Pak ale nastala krize, jelikož byl v Dolní komoře obviněn z přijímání úplatků, k čemuž se později doznal. Byla mu za to udělena nemalá pokuta a tři dny byl vězněn v Toweru. Pro Bacona bylo ale největším trestem jeho ponížení.⁹⁹

⁹⁷ ZŮNA, Miroslav. *Francis Bacon*. Praha: Svoboda, 1970. Portréty (Svoboda). s. 40-44

⁹⁸ Tamtéž. s. 45-52

⁹⁹ Tamtéž. s. 53-81

Bacon se ale přes ohromný psychický otřes vzchopil a velice intenzivně se věnoval své filosofické a vědecké práci. Avšak utrpělo tím jeho fyzické zdraví. Jeho práce se mu nakonec stala osudnou, když při experimentu s konzervačními účinky sněhu prochladl a nedlouho na to 9. dubna 1626 zemřel.¹⁰⁰

4.2. Baconova filozofie

Bacona není možné výslovně přiřadit k renesanci, ale ani k moderní filosofii 17. stol. Byl sice teoretikem empirické metody, ale nedá se říci, že by se úplně oprostil od tradičního ideálu absolutně jistého poznání a podstaty. Stejně tak byl sice průkopníkem moderní přírodovědy, avšak nedošel ke koncepci matematické fyziky. A ačkoliv byl prorokem technického věku, vycházel mimo jiné také někdy i z alchymie.¹⁰¹

Ve svých dílech kritizuje dogmatický aristotelismus, se kterým údajně nesouhlasil již na univerzitě v Cambridge. Nelíbil se mu výklad Aristotela, který byl podřízen scholastickým komentářům a sloužil spíše jako podklad k teologické interpretaci světa. Příroda v této interpretaci byla naprosto nepodstatná. Podle Bacona bylo tedy nutné vrátit se k původnímu starověkému zkoumání přírody.¹⁰²

4.2.1. Výklad přírody v *Novém Organon*

Píše *Nové Organon*, kde kritizuje dosavadní přístup: „*Ti, kteří se odvažují mluvit o přírodě jako o předmětu již prozkoumaném, ať už to dělají z přílišné naivnosti či ze ctižádosti a jaksi řemeslně, dopouštějí se ve filosofii a ve vědách velikých omylů. Neboť ať si jakkoli dovedli získat důvěru, uspěli také v tom, jak dovedli potlačovat a brzdit bádání.*“¹⁰³ a popisuje v tomto díle nástroj, jak přírodu správně zkoumat, abychom ji ovládli a stali se svobodnými.

Adorno a Horkheimer ve svém díle *Dialektika osvícenství* kritizují tuto Baconovu teorii. Moc, kterou nám dá vědění, má podle Bacona ideálně sloužit k tomu, aby se všichni

¹⁰⁰ ZŮNA, Miroslav. *Francis Bacon*. Praha: Svoboda, 1970. Portréty (Svoboda). s. 82, 83

¹⁰¹ RÖD, Wolfgang. *Novověká filosofie*. Přeložil Jindřich KARÁSEK. Praha: Oikoymenh, 2001. Dějiny filosofie (OIKOYMENH). s.19

¹⁰² ZŮNA, Miroslav. *Francis Bacon*. Praha: Svoboda, 1970. Portréty (Svoboda). s. 84

¹⁰³ BACON, Francis. *Nové organon*. Praha: Svoboda, 1974. s. 81

lidé zbavili strachu a všichni se stali pány. Realita je ale podle nich jiná. Tuto moc nakonec začnou jedni lidé využívat k tomu, aby mohli zotročovat ostatní, a moc tak slouží k nadvládě, kapitálu a poddajnosti vůči pánům světa, kteří mají politickou a sociální moc ve společnosti. Příkladem jsou vynálezy, jako například knihy versus rádia a televize, což by oboje mělo teoreticky sloužit k šíření vědění, avšak knihy vyžadují určité vzdělání a čas strávený u četby, kdežto rozhlas nebo televizi stačí jen poslouchat, takže osloví více lidí a může najednou velmi dobře sloužit k reklamě nebo jako nástroj propagandy, a tedy k manipulaci masy. Rozvoj techniky tím pádem nevede k blahobytu všech, ale jen některých lidí, čímž ale netvrdí, že by se technologie neměly rozvíjet, pouze že jejich rozvoj rozhodně nevede k větší svobodě lidí, jako si to myslel Bacon.¹⁰⁴

Jak již bylo výše uvedeno, Bacon tvrdí, že ovládnutí přírody je vrcholný cíl všech vědeckých disciplín, ale abychom toho dosáhli, musíme být přírodě poslušní. Je toho názoru, že člověk je schopen porozumět přírodě jen z toho, co vyzoroval z přírodního řádu nebo svým rozumem. Je zklamán z toho, jak neusilovně se jí lidé zabývají, čemuž odpovídají i výsledky jejich práce. To, co bylo doposud vyzkoumáno, pochází ze slepé zkušenosti, či to bylo objeveno náhodou.¹⁰⁵ Úkolem věd je obohacení lidských životů novými objevy a prostředky. Cestu vidí v provádění experimentů, které nepřinesou užitek, avšak vedou k objasnění příčin a obecných tvrzení. Takové experimenty nazývá experimenty, které přinášejí světlo.¹⁰⁶ Příroda je složena z jednotlivých těles se svými jednotlivými čistými akty. Zásadu o přeměně těles lze kategorizovat do dvou druhů. Na těleso lze nahlížet jako na soubor, tedy jako souhrn jednoduchých přirozených vlastností, například barvu, hmotnost a tažnost. Odvozujeme tedy věc od jeho forem přirozených vlastností.¹⁰⁷

¹⁰⁴ ADORNO, Theodor W. a Max HORKHEIMER. *Dialektika osvícenství: filosofické fragmenty*. Praha: OIKOYMENH, 2009. Knihovna novověké tradice a současnosti.

¹⁰⁵ BACON, Francis. *Nové organon*. Praha: Svoboda, 1974. s. 87,88

¹⁰⁶ Tamtéž. s. 132, 154

¹⁰⁷ Tamtéž s. 185, 188

4.2.2. *Filozofie praktické vědy*

Jeho filozofie je tedy filozofií přírody a vědy směřující k objevu a výzkumné praxi. K vědě nechce přistupovat pouze z teoretického hlediska a zdůrazňuje její praktickou část, protože jedině tak může lidstvu přinášet užitek k jeho potřebám a jedině tak se stane člověk pánem světa.¹⁰⁸

Vědě Bacon klade zcela nový cíl. Věda má podle něj zkoumat samotné věci, nikoliv jen spekulovat o pojmech a teoriích, což je jediný způsob, jak může být opravdu vědou praktickou a postupovat stále dopředu a vést tím pádem k novým vynálezům a užitečným objevům, které mohou přispět k pochopení přírody – *intepretatio naturae*. Jediným správně zvoleným postupem pro takové poznání je podle Bacona očištěná a zároveň metodická zkušenost.¹⁰⁹

Zkušenost zahrnuje i experimentální praxi a je třeba ji očistit od dosavadního vědění, od lidských předsudků a falešných hypotéz, tedy od tzv. idolů, kterým se budu věnovat v samostatné podkapitole stejně jako induktivní metodě, kterou Bacon považuje za tu pravou metodičnost zkušenosti.¹¹⁰

4.2.2.1. *Idoly*

Bacon zavádí termín idoly, kterým vystihuje překážky v poznání. Mysl člověka není schopna pochopit vědění bez pomoci.¹¹¹ Idoly jsou předsudky, které komplikují poznání pravdy, kdy jedinou možností, jak se dopátrat pravdy, je jejich uznání a snaha o jejich vytěsnění. V *Novém Organonu* jsou definovány čtyři druhy idolů, a to idoly rodu, jeskyně, tržiště a divadla.¹¹²

Idol rodu je vrozený a jeho podstata se nalézá v lidské přirozenosti a lidském rodu. Bacon přirovnává lidský rozum k nerovnému zrcadlu, na nějž dopadá světlo, kdy náš rozum mísí lidskou přirozenost s přirozeností věcí. Bacon vytýká našemu rozumu to,

¹⁰⁸ ZŮNA, Miroslav. *Francis Bacon*. Praha: Svoboda, 1970. Portréty (Svoboda).s. 101

¹⁰⁹ Tamtéž. s. 101, 103

¹¹⁰ Tamtéž. s. 101

¹¹¹ BACON, Francis. *Valerius Terminus: Of the Interpretation of Nature*. Memphis: Bottom of the Hill Publishing. s. 74

¹¹² BACON, Francis. *Nové organon*. Praha: Svoboda, 1974. s. 95,96

že predeterminuje řád a rovnováhu ve věcech a chybně uvozuje vztahy tam, kde nejsou. Dále náš rozum usuzuje správnost věcí podle toho, co již za správné uznal a zavrhuje to, co tomu odporuje a již tomu dále nevěnuje pozornost. Největší problém však spatřuje v nedokonalosti našich smyslů, které limitují a klamou náš rozum. Bacon tvrdí, že idol rodu pochází ze stejnorodosti substance lidského ducha, jeho předpojatosti či omezenosti, dále může mít vznik v jeho pohybu nebo při působení afektů.¹¹³

Idol jeskyně má příčinu v přirozenosti duše i těla, tento idol však může vzniknout z výchovy, zvyku a nahodilosti. Název Bacon odvozuje od toho, že každý z nás má svou pomyslnou individuální jeskyni, která deformuje světlo přírody. Deformace je způsobena zvláštní přirozeností každého jedince, jak byl vychován, s jakými lidmi se stýkal, jaké knihy četl. To ovlivňuje lidského ducha, který je zmatený, náhodný a velice proměnlivý.¹¹⁴

Idoly tržiště pojmenovává zmatení vzniklé špatným užíváním jazyka. Tyto idoly mají příčinu ve vzájemném dohadování se ve společenství. Bacon je toho názoru, že špatná volba slov významně škodí rozumu. Označuje je za nejzávažnější idoly, jelikož jsou lidé přesvědčeni, že jejich rozum je ovládán slovy, jenže tato síla slov se může obrátit proti rozumu. Tento problém nemohou rozřešit ani definice, jelikož jsou poskládány ze slov a slova plodí slova. Bacon rozděluje idoly, které do našeho rozumu prostupují pomocí slov do dvou kategorií, a to na neexistující názvy věcí a neurčité názvy věcí.¹¹⁵

Poslední z idolů nazývá Bacon idoly divadla. Do naší mysli se dostávají všelijaká filozofická učení, tedy i myšlenky, které dříve byly chybně dokázány jako pravdy, protože se nesprávně užívala pravidla dokazování. Bacon název odvozuje od filozofických myšlení, která nazývá divadelními hrami, jelikož jejich podobu vidí v tom, že tato myšlení vytváří nové falešné světy stejně jako divadelní hry.¹¹⁶

¹¹³ BACON, Francis. *Nové organon*. Praha: Svoboda, 1974. s. 96, 98, 101

¹¹⁴ Tamtéž. s. 96, 97, 103

¹¹⁵ Tamtéž. s. 97, 105, 106, 107

¹¹⁶ Tamtéž. s. 97

4.2.2.2. *Induktivní metoda zkoumání*

Indukce neboli *inductio vera* je podle Bacona jediná správná metoda pro poznání, kterou lze překonat klamy idolů. Podstatou této metody je, že na základě pozorování, zkoumání a srovnávání co nejvíce případů vyvozujeme obecně platné věci a zákonitosti. Zkoumání musí být co nejpřesnější a zároveň kritické a musí proti sobě stavět pozitivní i negativní případy (instance), což jsou takové případy, ve kterých se zkoumaná věc vyskytuje buďto kladně, nebo záporně, nebo v nich je, nebo není vůbec obsažena.¹¹⁷

Bacon ale odmítá s indukcí pracovat jako s prostým výčtem z premis, jako tomu bylo doposud. Takový způsob podle něj nedospívá k žádnému výsledku, přináší jen zmatek a příroda se tak ztrácí pod rukama. Nýbrž pracuje s ní jako s formou dokazování, která přihlíží ke smyslům, snaží se postihnout přirozenou povahu věcí, usiluje o díla až s nimi splývá.¹¹⁸

Mění i postup dokazování. Dříve se od smyslových vjemů a částečných soudů přecházelo nejprve k nejobecnějším pojmům a z nich se se potom odvozovalo vše ostatní. Avšak to je podle Bacona cesta sice krátká, ale příliš uspěchaná a nevedoucí k rozklíčování přírody. Tvrzení by se dle něj měla vyvozovat nepřetržitě a postupně, a teprve až nakonec by se měly vyvozovat ty nejobecnější soudy, které nejsou složeny z libovolně utvořených pojmů, ale jsou správně omezeny, a tedy přírodě mnohem bližší.¹¹⁹

4.2.2.3. *Objevení forem*

„Výsledek a cíl lidského vědění je objevit formu dané přirozené vlastnosti čili její pravou odlišnost neboli vytvářející ji přirozenost (natura naturans) čili zdroj jejího vzniku (takové totiž máme termíny, jež se nejvíce přibližují pravému významu věci.)“¹²⁰

Pro Bacona je forma odlišná od hmoty a zaměřuje ji s přírodním zákonem. Pokud bychom byli schopni objasnit formy, utvořilo by nám to cestu k pravdivým úvahám a nelimitované praktické činnosti.¹²¹ Forma je tam, kde je přirozená vlastnost, čímž ji

¹¹⁷ ZŮNA, Miroslav. *Francis Bacon*. Praha: Svoboda, 1970. Portréty (Svoboda). s. 101, 102

¹¹⁸ BACON, Francis. *Nové organon*. Praha: Svoboda, 1974. s. 62,63

¹¹⁹ Tamtéž. s. 63

¹²⁰ Tamtéž. s. 184

¹²¹ BONDY, Egon. *Evropská filosofie XVII. a XVIII. století*. Praha: Vokno, 1996. s. 32

potvrzuje, a vždy je součástí přirozené vlastnosti. Pokud formu odstraníme, odstraníme s ní právě i tuto přirozenou vlastnost. Skutečná forma vyvozuje přirozenou vlastnost ze zdroje esence. Dle Bacona je tak zkoumání forem nedílnou součástí metafyziky. Pro zkoumání forem je třeba již zmíněná přirozená vlastnost, ale je také zapotřebí dát rozumu historickou tabulku s přehledem všech známých případů, které se shodují s touto přirozenou vlastností, například tedy při zkoumání forem tepla tabulka obsahuje ohnivé meteory, každý plamen, teplé přírodní prameny atd.¹²²

4.2.3. Nová Atlantida

V tomto utopickém díle Bacon ukazuje, jak je pro něj věda nesmírně důležitá a jak by měla být věda organizována, aby společnost prosperovala a jak by taková ideální společnost vedená vědou fungovala.

Pro tuto práci není důležitý příběh tohoto díla, nýbrž to, jak by si Bacon představoval, jak by měla vypadat ideální akademie věd, která je v tomto díle vyobrazena v podobě Šalamounova domu, což je instituce, která se nachází na ostrově Bensalemu, na kterém se příběh odehrává. Nejvyšší představitel (otec) této instituce o ní hovoří takto: „*Smyslem naší instituce je poznávat příčiny a skryté pohyby věcí; a rozšiřovat hranice lidského panství na všechny myslitelné věci.*“¹²³ Připomíná velkou laboratoř, kde se zabývají všemožnými vědeckými odvětvími ale i uměním a dalšími dovednostmi, a dělí ho na několik pásem, ve kterých se odehrávají různé výzkumy, např. v horním pásmu sledují meteorologické jevy, v dolním zase mají jeskyně, ve kterých konzervují hmoty a vyrábí nové umělé hmoty pomocí slučování látek. Na své vynálezce jsou patřičně hrdí a významným vynálezčům se dostane té pocty, že jejich socha stane ve velkém sále.

Podle Bacona může taková organizace fungovat jen za náležitě podpory státu, čímž naráží na to, že by si to takto představoval i v reálném životě, aby stát podporoval jeho experimenty a pozorování. Otcové Šalamounova domu byli hojně finančně podporováni a uznáváni, a žili si tak přepychově. Byly to vážené osobnosti, které občané

¹²² BACON, Francis. *Nové organon*. Praha: Svoboda, 1974. s. 187,194, 196,

¹²³ BACON, Francis. *Nová Atlantida: Eseje*. 3. vyd., (v MF 1. vyd.). Přeložil Alois BEJBLÍK. Praha: Mladá fronta, 1980. Prameny (Mladá fronta). s. 33

Bensalemu velmi uctívali. Jak již bylo řečeno, i vynálezců a objevů si vážili jak občané, tak i stát. A právě takových lidí si chce Bacon především vážít a představoval by si je na vrcholu hierarchie společnosti.

4.3. Baconovo pojetí Boha

V *Novém Organon* píše o Bohu jako o tvůrci veškerého dobra a otci světla, jelikož je to podle něj svou přirozeností nanejvýš dobré. „V božských pak dílech vedou i ty nejskrovnější začátky k spolehlivému výsledku.“¹²⁴

Podle Egona Bondyho však lze u Francise Bacona pochybovat o jeho víře v Boha. Myslí si, že je možné, že se pouze v době, ve které žil, bál perzekuce.¹²⁵

Boha, a tedy teologii, chce přísně oddělovat od filosofie, a zastává tak hledisko dvojí pravdy. Předmětem teologie je Bůh, kterého uznává za příčinu všech předmětů a bytostí a za stvořitele světa a člověka, kterého ale nelze poznat přirozeným světlem rozumu, takže může být předmětem pouze víry, nikoliv filosofie. Teologie se opírá o zjevení. Kdežto filosofie studuje přírodu a opírá se na rozdíl od teologie o zkušenosti a pozorování. Pevné hranice mezi těmito obory jsou tedy nutné.¹²⁶

¹²⁴ BACON, Francis. *Nové organon*. Praha: Svoboda, 1974. s. 149

¹²⁵ BONDY, Egon. *Evropská filosofie XVII. a XVIII. století*. Praha: Vokno, 1996. s. 28

¹²⁶ ALEKSANDROV, Georgij Fedorovič a Pavel Fedorovič JUDIN, ed. *Dějiny filosofie. II, Filosofie XV.-XVIII. století*. Přeložil Hana MALÍNSKÁ, přeložil Jaroslav VLČEK, přeložil Miluše SVATOŠOVÁ. Praha: Svoboda, 1952. s. 121

Závěr

Tato bakalářská práce rozebrala myšlení renesančních filozofů Mikuláše Kusánského, Giordana Bruna a Francise Bacona.

Nejranější z autorů je Mikuláš Kusánský, který věřil, že vesmír je bez hranic, a nemá tedy střed. To otřásl tehdejší představou vesmíru, jelikož předpokládaným středem byla v tu dobu Země. Vše ve vesmíru se podle něj pohybuje a nic není v klidu. Všechnu moc dával do rukou Bohu, který je nekonečný a vše z něj pochází. Vše v univerzu je tvořeno čtyřmi elementy a to ohněm, vodou, zemí a vzduchem. Existenci vysvětloval pomocí skloubenosti. Vše se podle něj kontrahuje z veškerenstva, které se kontrahuje z Boha. Kusánský ve svých teoriích dokonce předpokládal život mimo naši planetu.

Giordano Bruno je následovníkem Kusánského, avšak v některých tématech je radikálnější, což mu znemožňovalo zůstat na jednom místě, a nakonec ho to stálo život. Bruno vyrůstal v klášteře a byl mu jeho představiteli předpokládán veliký potenciál. Brunova zvědavost a rebelie však jeho životní dráhu přesunula směrem k filozofii. Stejně jako Kusánský i on veškerou moc stvoření přikládal Bohu a univerzum pokládal za nekonečné, a to z důvodu, že bylo stvořeno nekonečným Bohem. Neztotožňoval se ani s Koperníkovou teorií heliocentrismu, jelikož jestli je něco nekonečné, nemůže mít ani žádný pevný střed. Stejně jako Kusánský i on tvrdil, že vše ve vesmíru se pohybuje. Tento pohyb je zapříčiněn vlastní silou těles, kterou nazýval duší. Bruno byl stejně jako Kusánský ovlivněn mystikou, ale na rozdíl od něj především egyptánstvím, které staví nad ostatní víry včetně i křesťanství. Dále přikládá znakům (charekteres) nadpřirozenou moc a byl přesvědčen, že tímto písmem se lze dorozumět s Bohy. Pracoval také se studiem démonů, kteří nám jsou schopni našeptávat myšlenky a tím zmást naše smysly. Brunovo univerzum je tvořeno částčkami, které jsou hmotné a duchovní povahy, jež nazval monádami. Monády jsou jistou formou atomů. Stejně jako Kusánský předpokládal, že všechna tělesa v univerzu jsou tvořena ohněm, zemí, vodou a vzduchem.

Posledním z myslitelů, kterým jsem se věnovala, je Francis Bacon, který na rozdíl od ostatních myslitelů v této bakalářské práci, nepřinesl žádnou závratnější teorii. Jeho přínos však spočívá ve vědeckém myšlení a reformaci vědy, skrz níž chtěl dosáhnout nových objevů a ovládnutí přírody. Bacon si byl vědom nebezpečnosti teologického

myšlení, a proto ho chtěl oddělit od filozofie. Na rozdíl od Kusánkého s Brunem nechce vysvětlovat přírodní a fyzikální zákony pomocí Boha, ačkoliv Boha považuje za tvůrce veškerého dobra. Bacon zavádí termín idoly, které vytvářejí překážku poznání, což lze vzdáleně přirovnat k Brunovým démonům. Pomocí induktivní metody zkoumání, kterou pokládal za jedinou správnou metodu bádání, chce přemoci klamy kladené idoly. Usiloval také o vznik akademie věd, která by pro správné fungování měla být finančně hrazena státem a všechno úsilí by tak mohlo být směřováno pro nové objevy.

Všichni tito myslitelé žili v době nových vynálezů, a tedy v době pokroku vědy, a sami se snažili šířit inovativní myšlenky a vymanit člověka z ustálených dogmat. Otevřeli téma nekonečnosti. Bruno a Kusánský ve smyslu prostorovém, Bacon zase z časového hlediska, když apeloval na to, že je budoucnost otevřenou možností a vytyčil nové cíle, u kterých záleží jen na lidech, jestli a kdy se vyplní.

Z myslitelů, kteří byli zmíněni v této práci, můžeme vytvořit pomyslné spektrum, u kterého by na jedné, levé straně, bylo mystické poznání a na druhé, pravé straně, exaktně vědní. Na té levé straně by byl Giordano Bruno, který mluvil o duši, která se nalézá v přírodě a Bůh se nachází všude v přírodě. Jeho poznatky o přírodě jsou však založeny pouze na jeho filozofickém myšlení a učení o magii, díky které dle něj můžeme rozplést tajemství přírody, a tedy i světa. Ve středu mého spektra by se nacházel Mikuláš Kusánský. Ten stejně jako Bruno utvářel své názory o přírodě díky svému filozofickému myšlení, ale chápal, že je potřeba přírodu vědecky zkoumat. Zbývá Francis Bacon, kterého bych situovala na stranu pravou, jelikož prosazoval myšlenku, že pro ovládnutí přírody ji musíme nejprve detailně poznat. Toho lze docílit tak, že se jí musíme nekompromisně podřídit. Byl toho názoru, že přírodu lze pochopit jen skrze vědu a experimenty. Jeho exaktně vědní přístup je Baconův největší přínos pro pozdější generace.

Na úplný závěr bych chtěla rozvést myšlenku, proč je toto téma i dnes zajímavé, a proč jsem si tedy toto téma vybrala.

Je důležité poukázat na to, odkud naše věda vzešla. Na začátku vědeckého poznání se objevy opíraly o magické, mystické a alchymistické výklady, které představovaly naprosto legitimní metodu, ale nebylo možné jejich poznatky kvůli technologické

nedostatečnosti ověřit. Dnes by to ale představovalo překážku pro uznání těchto objevů. Francis Bacon s jeho přístupem započal moderní přístup badání, který je založen na objektivitě, jakožto jediném způsobu vědecké verifikace. Ačkoliv se magie oddělila od vědeckého poznání a je nemyslitelné, aby se uplatňovala pro nové objevy, lidé k ní i po staletích tíhnou. Toho si lze povšimnout například při léčení nemocí, na které moderní věda doposud nenašla odpověď, a lidé jsou tak nuceni se chytnout pomyslného stébla. Magie tak pro některé může být cesta, kdy je moderní věda zklamala a nedokázala odpovědět na jejich otázky. Některé primitivní kmeny se od magie nikdy neočistily a role šamana je stále významná. Ačkoliv se to někomu může zdát úsměvné, nalezneme i v moderní populaci jedince, kteří se snaží vyložit svou budoucnost pomocí magického vykládání karet či jiných způsobů, které jsou více než pochybné.

Vědci v průběhu historie byli perzekuováni za svoje metody a každá nová metoda vyžadovala odvahu vědce, který nejenomže musel správnost své metody obhájit z vědeckého hlediska, což bylo díky omezeným prostředkům náročné a někdy i nemožné, ale musel se i odklonit od zavedených postupů, což mohlo být v rozporu s církví a mohlo ho tak stát i život. Když se podíváme, jak se věda vyvíjela a kolik mučedníků za své přesvědčení položilo život, je bolestivé se dívat na stále stoupající nedůvěru v objektivní vědu. Tato kvalifikační práce byla napsána v průběhu nejhorší zdravotní pandemie v moderních dějinách. Bohužel část populace na nemoc, která krizi způsobila, nevěří a odmítá názory vědců. Dále například část populace důvěřuje tomu, že je Země placatá, a vrací se tak zase o krok zpět přes dávno dokázané vědecké objevy.

Závěrem bych chtěla projevit znepokojení nad vnímáním vědy do budoucna, jelikož lidstvo momentálně čelí hrozbám, které ohrožují jeho přežití na této planetě a věda bude hrát tu nejdůležitější roli při odvracení těchto hrozeb. Toto zamýšlení bych zakončila latinským úslovím *Fide, sed cui fidas, vide*, což znamená *Důvěřuj, ale dávej pozor komu*.

Seznam použité literatury

1. ADORNO, Theodor W. a Max HORKHEIMER. *Dialektika osvícenství: filosofické fragmenty*. Praha: OIKOYMENH, 2009. Knihovna novověké tradice a současnosti. ISBN 978-80-7298-267-7.
2. ALEKSANDROV, Georgij Fedorovič a Pavel Fedorovič JUDIN, ed. *Dějiny filosofie. II, Filosofie XV.-XVIII. století*. Přeložil Hana MALÍNSKÁ, přeložil Jaroslav VLČEK, přeložil Miluše SVATOŠOVÁ. Praha: Svoboda, 1952.
3. BACON, Francis. *Nová Atlantida: Eseje*. 3. vyd., (v MF 1. vyd.). Přeložil Alois BEJBLÍK. Praha: Mladá fronta, 1980. Prameny (Mladá fronta).
4. BACON, Francis. *Nové organon*. Praha: Svoboda, 1974.
5. BACON, Francis. *Valerius Terminus: Of the Interpretation of Nature. Memphis: Bottom of the Hill Publishing*. ISBN 978-1-61203-450-8.
6. BONDY, Egon. *Evropská filosofie XVII. a XVIII. století*. Praha: Vokno, 1996. ISBN 8085239310.
7. BRUNO, Giordano, NEJESCHLEBA, Tomáš, ed. *Dialogy*. Vyd. 2., V nakl. Academia 1., rev. Přeložil Jan Blahoslav KOZÁK. Praha: Academia, 2008. Europa (Academia). ISBN 978-80-200-1668-3.
8. BRUNO, Giordano. *Dialogy*. Přeložil J. B. KOZÁK. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1956. Živé odkazy (SNPL).
9. BRUNO, Giordano. *Magie, pouta a dialog renesančního filozofa*. Přeložil Jakub HLAVÁČEK, přeložil Josef HAJNÝ. Praha: Argo, 2007. ISBN 978-80-7203-760-5.
10. CAVENDISH, Richard. *Dějiny magie*. Praha: Odeon, 1994. ISBN isbn80-207-0509-0.
11. FLOSS, Pavel. *Mikuláš Kusánský: život a dílo*. Praha: Vyšehrad, 1977
12. FLOSS, Pavel. *Proměny vědění*. Praha: Mladá fronta, 1987. Prameny (Mladá fronta).
13. GORFUNKEL, Aleksandr Chaimovič a Otto VOCHOČ. *Renesanční filozofie*. Praha: Svoboda, 1997

14. HALADA, Jan. *Osudy moudrých: průvodce evropským myšlením*. Vydání sedmé, doplněné a rozšířené, v Euromedia Group druhé. Praha: Knižní klub, 2018. Universum (Knižní klub). ISBN 978-80-242-6091-4.
15. HANKINS, James, ed. *Renesanční filosofie*. Praha: OIKOYMENH, 2011. Dějiny filosofie (OIKOYMENH). ISBN 978-80-7298-418-3.
16. KOYRÉ, Alexandre. *Od uzavřeného světa k nekonečnému vesmíru*. V Praze: Vyšehrad, 2004. Dějiny idejí. ISBN 80-7021-586-0.
17. KRISTELLER, Paul Oskar. *Osm filosofů italské renesance*. Praha: Vyšehrad, 2007. Dějiny idejí. ISBN 978-80-7021-832-7.
18. MÁCHA, Karel. *Giordano Bruno*. Brno: Petrov, 1993. ISBN 80-85247-42-9.
19. MIKULÁŠ. *Mikuláš Kusánský: život a dílo renesančního filosofa, matematika a politika*. Přeložil Jan PATOČKA, přeložil Karel FLOSS, přeložil Jan SOKOL. Praha: Vyšehrad, 2001. Reflexe. ISBN isbn80-7021-472-4.
20. MIKULÁŠ. *O vrcholu zření*. Praha: Vyšehrad, 2003. Krystal (Vyšehrad). ISBN 80-7021-582-8.
21. NEJESCHLEBA, Tomáš. *Kapitoly z renesanční filosofie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2014. ISBN 978-80-7325-350-9.
22. NEUBAUER, Zdeněk. *O čem je věda?: (De possest - o duchovním bytí Božím)*. [Praha]: Malvern, 2009. ISBN 978-80-86702-55-1.
23. RÖD, Wolfgang. *Novověká filosofie*. Přeložil Jindřich KARÁSEK. Praha: Oikoymenh, 2001. Dějiny filosofie (OIKOYMENH). ISBN 80-7298-039-4.
24. STEINER, Rudolf. *Mystika na úsvitu novodobého duchovního života a její vztah k modernímu světovému názoru*. Praha: Grada, 2009. Brány poznání. ISBN 978-80-247-3180-3.
25. STÖRIG, Hans Joachim. *Malé dějiny filozofie*. Praha: Zvon, 1991. ISBN 80-7113-041-9.
26. TRETERA, Ivo. *Nástin dějin evropského myšlení: od Thaléta k Rousseauovi*. 5. vyd. V Praze: Paseka, 2006. ISBN 80-7185-819-6
27. YATES, Frances Amelia. *Giordano Bruno a hermetická tradice*. V Praze: Vyšehrad, 2009. Dějiny idejí. ISBN 978-80-7021-908-9.
28. ZŮNA, Miroslav. *Francis Bacon*. Praha: Svoboda, 1970. Portréty (Svoboda).